

**ЭДИЙН ЗАСГИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**
2026 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдөр, Лхагва гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга

Хуралдааны товч тэмдэглэл:	1-3
Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:	4-31
<hr/>	
1. Өгөөдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	4-30
2. “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /Статистикийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцүүлэгт бэлтгэх үүрэг бүхий/	30-31

**Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганы
Эдийн засгийн байнгын хорооны
10 дугаар сарын 28-ны өдөр /Лхагва гараг/-ийн
хуралдааны товч тэмдэглэл**

Эдийн засгийн байнгын хорооны дарга Б.Заяабал ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 32 гишүүнээс 20 гишүүн хүрэлцэн ирж, 62.5 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 13 цаг 14 минутад Төрийн ордны “Их эзэн Чингис хаан” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Ж.Ганбаатар, Б.Жавхлан;

Чөлөөтэй: Ж.Золжаргал;

Эмнэлгийн чөлөөтэй: Ч.Анар;

Тасалсан: Ч.Лодойсамбуу, З.Мэндсайхан, О.Цогтгэрэл, С.Цэнгүүн.

Нэг.Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Ч.Номин, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайдын зөвлөх Ч.Алтан-Өлзий, С.Оюунбилэг, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Ч.Золбаяр, мөн яамны Хиймэл оюун, их өгөгдлийн хэлтсийн дарга Б.Эрдэнэ, Стратеги, бодлого, төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч Б.Солонго, Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны Ажлын албаны дарга Б.Мягмарнаран, Төрийн цахим үйлчилгээний зохицуулалтын газрын Захиргаа, удирдлагын газрын дарга Б.Чимэдлхам, “И-Монгол академи” улсын төсөвт үйлдвэрийн газрын захирал М.Баттулга, “Үндэсний дата төв” улсын төсөвт үйлдвэрийн газрын захирал Б.Дагвасүмбэрэл нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын Эдийн засгийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Д.Эрдэнэсамбуу, зөвлөх Б.Нандингэрэл нар байлцав.

Төслийн үзэл баримтлалын талаарх илтгэлийг Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Ч.Номин танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Үүрийнтуяа, С.Эрдэнэбат, Л.Соронзонболд, П.Батчимэг, Г.Очирбат, Э.Болормаа, Г.Лувсанжамц, Ш.Бямбасүрэн, М.Мандхай нарын тавьсан асуултад Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Ч.Номин, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны Стратеги, бодлого, төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч Б.Солонго, Төрийн цахим үйлчилгээний зохицуулалтын газрын Захиргаа, удирдлагын газрын дарга Б.Чимэдлхам, “И-Монгол академи” улсын төсөвт үйлдвэрийн газрын захирал М.Баттулга нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Үүрийнтуяа, Х.Булгантуяа, О.Батнайрамдал, Г.Уянгахишиг, Б.Мөнхсоёл нар үг хэлэв.

Б.Заяабал: 1.Өгөгдлийн тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 21
Татгалзсан: 3
Бүгд: 24
87.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Хамт өргөн мэдүүлсэн:

2.Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 20
Татгалзсан: 4
Бүгд: 24
83.3 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

3.Чөлөөт бүсийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 21
Татгалзсан: 3
Бүгд: 24
87.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

4.Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 21
Татгалзсан: 3
Бүгд: 24
87.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

5.Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 21
Татгалзсан: 3
Бүгд: 24
87.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

6.Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 21
Татгалзсан: 3
Бүгд: 24

87.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Байнгын хорооноос гарах санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Баатархүү Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 14 цаг 50 минутад хэлэлцэж дуусав.

Хоёр. “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /Статистикийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцүүлэгт бэлтгэх үүрэг бүхий/

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын Эдийн засгийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Д.Эрдэнэсамбуу, зөвлөх Б.Нандингэрэл нар байлцав.

Байнгын хорооны дарга Б.Заяабал “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төслийг танилцуулав.

Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүдээс асуулт, санал гараагүй болно.

Б.Заяабал: “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төслийг батлах санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 18

Татгалзсан: 6

Бүгд: 24

75.0 хувийн саналаар тогтоол батлагдлаа.

Уг асуудлыг 14 цаг 53 минутад хэлэлцэж дуусав.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 2 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 1 цаг 39 минут үргэлжилж, ирвэл зохих 32 гишүүнээс 24 гишүүн хүрэлцэн ирж, 75.0 хувийн ирцтэйгээр 14 цаг 53 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:

ЭДИЙН ЗАСГИЙН БАЙНГЫН
ХОРООНЫ ДАРГА

Б.ЗАЯАБАЛ

Тэмдэглэл хөтөлсөн:

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ
ГАЗРЫН ШИНЖЭЭЧ

Д.УЯНГА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдөр,
Лхагва гараг
Төрийн ордон “Их эзэн Чингис хаан” танхим
13 цаг 14 минут.

ЭДИЙН ЗАСГИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Б.Заяабал: Байнгын хорооныхоо эрхэм гишүүдийн өнөөдрийн амар амгаланг айлтгая. Байнгын хорооны гишүүдийн олонх хүрэлцэн ирж, хуралдааны ирц 59.4 хувьд бүрдсэн тул Эдийн засгийн байнгын хорооны 2026 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасны дагуу хуралдааны ирцийг танилцуулъя. Өнөөдрийн хуралдаанд Эдийн засгийн байнгын хорооны гишүүдээс Цэндийн Баатархүү, Ринчиндоржийн Батболд, Отгоншарын Батнайрамдал, Нацагдоржийн Батсүмбэрэл, Пүрэвийн Батчимэг, Батбаярын Жаргалан, Батжаргалын Заяабал, Ганзоригийн Лувсанжамц, Баатаржавын Мөнхсоёл, Ганбатын Очирбат, Лхагвасүрэнгийн Соронзонболд, Ренчинбямбын Сэддорж, Агваанлуvsангийн Ундраа, Болдын Уянга, Гончигдоржийн Уянгахишиг, Лувсанцэрэнгийн Энх-Амгалан, Мөнхчулууны Энхцэцэг, Сүхбаатарын Эрдэнэбат, Доржсүрэнгийн Үүрийнтуяа гэсэн гишүүд хүрэлцэн ирсэн байна. Байнгын хорооны хуралдааны ирцийг танилцуулж дууслаа.

Байнгын хорооны өнөөдрийн хуралдаанаар хоёр асуудал хэлэлцэхээр хэлэлцэх асуудлын товд орсон байгаа. 1.Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцэх эсэх хэлэлцүүлгийг явуулна. 2.Байнгын хорооны тогтоолын төсөл батлах асуудлыг хэлэлцэнэ. Энэ хүрээнд Статистикийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцүүлэгт бэлтгэх үүрэг бүхий ажлын хэсгийг байгуулахаар байгаа. Ийм хоёр асуудал хэлэлцэх асуудлын товд орсон байгаа. Хэлэлцэх асуудалтай холбоотойгоор саналтай гишүүд байна уу? Саналтай гишүүн байхгүй байна. Хэлэлцэх асуудалдаа оръё.

Нэг.Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/

Хэлэлцэх асуудал нэг. Хэлэлцэх асуудлын эхний асуудалдаа оръё. 1.Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх хэлэлцүүлгийг явуулъя. Хэлэлцэх асуудалтай холбоотой хүрэлцэн ирсэн ажлын хэсгийн гишүүдийг танилцуулъя. Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцүүлэгт бэлтгэх ажлын хэсгийг танилцуулъя.

Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Чинбатын Номин, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Чулуунцэцэгийн Золбаяр дарга ирсэн, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайдын зөвлөх Санжаадоржийн Оюунбилэг, Цахим хөгжил,

инновац, харилцаа холбооны сайдын зөвлөх Чулууны Алтан-Өлзий, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны Хиймэл оюун, их өгөгдлийн хэлтсийн дарга Бүнтэнгийн Эрдэнэ, Төрийн цахим үйлчилгээний зохицуулалтын газрын Захиргаа удирдлагын газрын дарга Баярсайханы Чимэдлхам, Үндэсний дата төв улсын үйлдвэрийн газрын захирал Батхуягийн Дагвасүмбэрэл, И-Монгол академи /E-Mongolia/ улсын төсөвт үйлдвэрийн газрын захирал Мөнхдоржийн Баттулга, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны Стратеги, бодлого төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч Батмөнхийн Солонго гэсэн ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүн хүрэлцэн ирсэн байна.

Хууль санаачлагчийн илтгэлийг Улсын Их Хурлын гишүүн, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Чинбатын Номин танилцуулна. Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Эдийн засгийн байнгын хорооны дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Засгийн газраас Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Өгөгдлийн тухай анхдагч хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн 5 хуулийн төслийн үзэл баримтлалын гол зохицуулалтыг танилцуулъя. Өгөгдөл нь бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, инновац, хиймэл оюун хөгжлийн чухал нөөц болж, дэлхий дахинаа өгөгдөл боловсруулах тооцооллын үйлчилгээний эргэлт нэмэгдэж байна. Өгөгдлийг зөвхөн архив, бүртгэлд хадгалагддаг мэдээлэл гэж үздэг байсан бол орчин үед өгөгдөл бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, инновац, хиймэл оюун ухааны түүхий эд болсон стратегийн нөөц болж байна. Дэлхийн эдийн засгийн өрсөлдөөн дан ганц байгалийн баялаг, үйлдвэрлэлийн хүчин чадлаараа бус өгөгдөл, хиймэл оюун ухаан, тооцооллын хүчин чадлаараа мөн хэмжигддэг болжээ.

2030 он хүртэл дэлхийн дата төв 6.7 их наяд ам.долларын хөрөнгө оруулалт татах шаардлагатай гэж тооцоологдсон байна. Технологийн 4 том компанийн хувьд зөвхөн 2026 он гэхэд 725 тэрбум ам.доллар зарцуулахаар төлөвлөжээ. Дэлхийн дата төвийн хүчин чадал 2030 он гэхэд бараг 2 дахин өсөхөөр төлөвлөгдөж байна. Хөрөнгө оруулагчид байршлыг сонгохдоо цахилгааны үнээс гадна эрчим хүчний богино хугацааны найдвартай нийлүүлэлтийн боломж, олон улсын сүлжээний бие даасан байдал, өгөгдлийн тогтвортой эрх зүйн орчныг харж байна. Томоохон зах зээл дата төвийн эрчим хүчний сүлжээнд холбоход 4-өөс 10 жил хүлээх болсныг мөн шинэ байршлуудад боломж олгогдож байгаа гэж үзэж байна.

Олон улсад өгөгдлийн эдийн засаг тусгай хуулиар зохицуулагдаж эхэлсэн байна. Европын холбоо өгөгдлийн засаглалын хууль, өгөгдлийн хуулиар төрийн өгөгдлийг дахин ашиглах, өгөгдөлд хандах, шилжүүлэх эрхийг тогтоосон. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс 2020 онд өгөгдлийн үйлдвэрлэлийн суурь хуулиараа өгөгдлийг эдийн засгийн хөрөнгө гэж хүлээн зөвшөөрсөн. Эстони улс төрийн өгөгдлийн нөөцөө Люксембургт халдашгүй байдлын баталгаатайгаар хадгалдаг болж, Бахрейн улс гадаад хэрэглэгчдийн өгөгдөлд тухайн өгөгдөл хадгалагч улсын хууль үйлчилдэг зохицуулалттай. Манай төсөл эдгээр жишгийг Монгол Улсын эрх зүйн орчинд нийцүүлэн нэгдсэн хөрөнгө оруулалтад нээлттэй загварчилгаа юм. Монгол Улсад харилцаа холбооны сүлжээ, төрийн цахим үйлчилгээний суурь бүрдэж төр, хувийн хэвшлийн их өгөгдөл хуримтлагдсан байгаа хэдий ч өгөгдлийн чанар, ангилал, уялдаа, дахин ашиглалт хангалтгүй, дотоодын дата төв, үүлэн дэд бүтцүүд хязгаарлагдмал байна. Иймд бид Монгол Улсын гадаадын технологийн хэрэглэгч бус өгөгдөл боловсруулдаг, хиймэл оюуны тооцооллын хүчин чадал

экспортолдог орон болох зорилт тавьж байна. Энэ хүрээнд эрчим хүч, сүлжээ, эрх зүйн бие даасан байдлыг нэгэн зэрэг хангах бодлогыг баримталж ажиллаж байна.

Иймд Алсын хараа 2050 хөгжлийн үндсэн чиглэл, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн зорилттой уялдуулан мэдээллийн ил тод байдал, хувийн мэдээллийн хамгаалалт, кибер аюулгүй байдлын зохицуулалтыг өгөгдлийн ашиглалттай холбон эрх зүйн үндэслэлүүдийг энэхүү төсөлд тусгалаа. Төсөл нь 6 бүлэг, 25 зүйлтэй. Өгөгдлийг үүсгэхээс устгах хүртэлх үйл ажиллагааг дата төвийн үйлчилгээ, өгөгдлийн засаглал, хамгаалалт, хариуцлагын зохицуулалт, өгөгдлийн чанар, аюулгүй байдал, хүртээмж, халдашгүй байдлыг хангах зарчмаар эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зорилготой. Хуулийн төсөлд өгөгдлийг үүсгэхээс эхлээд устгах хүртэл 11 үе шатыг эрх зүйн хүрээнд цогцоор нь авч үзэх зохицуулалттай юм. 1 дүгээрт, Төрийн анхдагч мэдээллийн сан давхардуулахгүйгээр нэгдсэн каталог, мета өгөгдөл, систем хоорондын холболтод суурилсан төрийн их өгөгдлийн дэд бүтцийг бүрдүүлж өгөгдөлд хандсан үйлдлийг бүртгэнэ. Каталогт бүртгэгдсэнээр тухайн өгөгдөлд шууд хандах эрх үүсэхгүй. 2 дугаарт, төрийн их өгөгдлийг нээлттэй, хязгаарлалттай, хаалттай, нөхцөлт хандалттай гэж ангилан хуульд заасан үндэслэл, ашиглалтын зохицуулалтад нийцүүлэн хандалтын эрхийг олгоно. 3-т өгөгдлийг нээлттэй, судалгааны, хязгаарлагдмал, арилжааны, нийтийн ашиг сонирхлын гэсэн 5 ангилалд үндэслэн лицензээр ашиглах нөхцөлийг тогтооно. Хувийн мэдээлэл, бизнесийн нууц, оюуны өмчийн хамгаалалт шаардлагыг мөн мөрдөнө.

4-т Өгөгдлийн эзэн өөрт хамрах, өөрийн үйл ажиллагааны явцад үүссэн өгөгдлийг үнэ төлбөргүй авах хүсэлтээрээ техникийн боломжтой үед өөр үйлчилгээ үзүүлэхэд шилжүүлэх эрхийг тусгана. Хувийн мэдээллийг зөөвөрлөхтэй холбогдох хуулийн үндэслэлүүдийг журмын дагуу баталгаажуулна. 5 дугаарт, гадаадын дата төвд байршуулсан гадаад этгээдийн өгөгдлийн халдашгүй байдлыг олон улсын гэрээний нөхцөл, төсөлд заасан баталгаагаар үйл ажиллагаанд саад учруулахыг хориглох зохицуулалттай байна. Олон улсын интернэтийн гарц газар зүйн болон техникийн хувьд бие даасан харилцан хамааралгүй 3-аас доошгүй байх шаардлагыг тусгасан. 6 дугаарт гадаадын этгээдийн дата төвийн дэд бүтэц нь хүсэлтийг нэг цонхны зохион байгуулалтаар шийднэ. Үр ашгаас хуваалцах гэрээ байгуулна. Гэрээ нь төсөвт төлбөр төвлөрүүлэх, тооцооллын хүчин чадлын тодорхой хэсгийг төр, эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагад үнэ төлбөргүй ашиглах, мэргэжилтэн бэлтгэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх, технологи дамжуулах нөхцөлийг тусгасан. Ногоон дата төвийн сүлжээний холболт, илүүдэл эрчим хүчийг худалдан авах, зээлийн дэмжлэгтэй холбоотой хууль тогтоомжуудтай уялдуулсан. 7 дугаарт, Засгийн газар, холбогдох яам, Ерөнхий сайдын дэргэдэх Үндэсний өгөгдлийн зөвлөл, Үндэсний статистикийн хороо, Үндэсний дата төвийн чиг үүргийг тодорхойлж, өгөгдлийн ашиглалт, чанарын нэгдсэн тайланг жил бүр Улсын Их Хуралд тайлагнахаар тусгасан. 8 дугаарт, өгөгдөлд зөвшөөрөлгүй хандах, хүнийг дахин тодорхойлохыг хориглож, маргаан шийдвэрлэх, хариуцлага хүлээх зохицуулалтыг тусгасан байгаа. Үндэсний аюулгүй байдал, төрийн нууцад хамаарах өгөгдлийг гадаад улсын болон гадаад хөрөнгө оруулалттай дата төвд байршуулахыг хориглосон байгаа. Төслийг дагалдуулан Чөлөөт бүсийн тухай, Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төслийг боловсруулсан, төсөл 2027 оноос дагаж мөрдөгдөхөөр тусгагдсан байгаа.

Эрхэм гишүүд ээ, энэхүү төсөл нь өгөгдөлд суурилсан бизнес, Монгол хэлний хиймэл оюуныг хөгжүүлэх үндэсний тооцооллын чадавхыг бэхжүүлэх, төрийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулах, уул уурхайгаас бусад салбарын экспортыг нэмэгдүүлэх эрх зүйн нөхцөл бүрдүүлэхээр чиглэж байгаа. Хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэн шийдвэрлэж өгнө үү.

Б.Заяабал: Чинбатын Номин сайдад баярлалаа. Хууль санаачлагчийн илтгэл болон хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгнө үү? Гишүүдийн нэрсийг авъя. Батчимэг, Болормаа гишүүнээр тасаллаа, ирцийн дарааллаар ангилаад Үүрийнтуяа гишүүнээс эхэлнэ. Үүрийнтуяа гишүүний микрофоныг өгье.

Д.Үүрийнтуяа: Баярлалаа. Засгийн газраас Номин сайдын танилцуулсан танилцуулгаар маш чухал хуулийн төсөл орж ирж байгаа. Өнөөдөр төрөл бүрийн мэдээллүүдийг хэрхэн ялгаж, ангилж, хэрхэн нэгтгэж, big data /их өгөгдөл/ үүсгэж, түүнээс ямар урсгалаар энэ мэдээллийг чөлөөтэй урсгаж байх юм, аль нь хамгаалалттай, аль нь нийтийнх, аль нь хувийнх, ямар схемээр, хэн хэнээсээ ямар мэдээлэл татаж байх юм гэдэг асуудал маш чухал болж байгаа юм. Бид мэдээллийн эрин зуунд амьдарч байгаа, мэдээллийн эрэг зуунд амьдарч байгаа энэ цаг үед мэдээллийн урсгалыг хууль тогтоомжийн дагуу авч явдаг, хэрэглэдэг, ашигладаг байх ийм зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага өдөр ирэх тусам нэмэгдэж байгаа энэ цаг үед энэ хууль орж ирж байгаа нь чухал ач холбогдолтой, дэмжиж байгаа.

Хууль санаачлагчаас, Номин сайдаас хэд хэдэн асуулт байна. Ялангуяа нэр томьёотой холбоотой асуудал дээр орж ирж байна. 1 дүгээрт өгөгдлийг өмчлөх асуудал гарч ирж байна л даа. Өгөгдлийн өмчлөл, эзэмших гээд энэ өөрөө өмчийн харилцааны асуудал үүсэж байна гэсэн үг. Энэ өгөгдлийг бид өөрөөр хэлбэл big data-гаа, нийтийн мэдээллийг ил тод байх нийтийн мэдээллийг цуглуулаад дата сан үүсгэлээ гэхэд цуглуулсан хүн нь эзэмшигч болох юм бол өмчлөгч нь хэн байх вэ? Нийтийн өмчийн хуультай хамтатгаж ярих асуудал үүсэх үү, үгүй юү? Энэ өмчлөгч, эзэмшигчийн ялгаа яаж гарах вэ? Өмчлөгч өөрөө тэр өгөгдлийн эзэн байна гээд байгаа юм. Нийтийн мэдээлэл буюу нийтэд ил тод байх ёстой тэр мэдээллийн өмчлөгч, эзэн нь хэн байх юм, эзэмшигч нь цуглуулж байгаа этгээд байх юм байна. Энэний ялгааг гаргаж өгөөч?

2 дугаарт, өгөгдлийн үйлчилгээ үзүүлэгч гэдэг нэг этгээд байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл энэ дата төвийг ажиллуулах гээд байх шиг байгаа юм. Дата төвийн үйл ажиллагааг зохицуулж байх ёстой тэр үйлчилгээ үзүүлж байгаа нөхөр маань өгөгдөлд зуучлагчийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс юугаараа ялгаатай байх юм? Өгөгдөлд зуучлагч гэдэг маань ямар тусгай эрхтэй байх юм? Энэний эрхүүдийг хэрхэн яаж олгох юм? Ингээд нарийн энэ хоорондын уялдаа, зохицуулалтын асуудлуудыг нарийн гаргаж хэлж өгөөч. Мөн бидний хамгийн том аюул, энэний ард байгаа аюул нь энэ big data мэдээлэл, өгөгдөл байрлах сервер буюу тэр техник, технологийн боломж, аюулгүй байдлаа хангах боломж хэр байгаа юм бэ? Өнгөрсөн удаад хиймэл дагуулынхаа асуудлыг их том асуудал оруулж ирсэн шүү дээ. Үндэсний хиймэл дагуултай больё гээд. Тэгэхээр энэн дээр эсрэг ярьж байгаад бид хэд энийгээ унагачихсан, энэ ямар хэрэгтэй юм, ийм их мөнгө гаргаж яадаг юм гэж. Үндсэндээ яг энэ big data-гаа цуглуулах өөрийн гэсэн.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Үүрийнтуяа гишүүнд нэг минут өгье.

Д.Үүрийнтуяа: Өөрийн гэсэн сервер дээрээ хадгалах боломжоо, эрх зүйн зохицуулалтаа хийх, үндэс сууриа, дэд бүтцээ хийх боломжоо бид алдсан шүү дээ. Тэгэхээр энэ big data-г ингээд хуримтлуулаад тал талд янз янзын байдлаар өмчлөгч, эзэмшигч гарч ирээд энэний эх үүсвэрийн аюулгүй байдлыг хэрхэн хангахаар эрх зүйн зохицуулалтаа яаж оруулж байгаа юм, цаашдаа энэ хууль хэрэгжихэд дэд бүтцийг нь яаж оруулна гэж тооцож байгаа вэ? Хамгийн гол нь дэд бүтцэд бид аюулгүй байдлыг хэрхэн хангах вэ? Энэ big data мэдээллийн нууцлалыг хэрхэн хадгалах вэ гэдэг сууриа бид бүрдүүлж чадсан уу? Эдгээр асуултад хариулт авъя. Баярлалаа.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Үүрийнтуяа гишүүний асуултад хариулъя. Тэр яг өмчлөлтэй холбоотой хэсэг дээр хуулийн хүрээнд манай яамнаас нэмээд тодруулаад хариулчих байх гэж үзэж байна. Ер нь энэхүү хуулийн үндсэн үзэл баримтлал нь бид бүхэн Монгол Улсад дотоодын болон олон улсын хөрөнгө оруулалттай дата төвүүдийг бий болгох нөхцөлийг бүрдүүлэх ийм зохицуулалттай хууль байгаа. Нэг ёсондоо төр хууль, эрх зүйн орчин зохицуулалтыг бий болгож өгөөд, дата төвүүд ихэвчлэн хадгалалтын төвүүд хувийн хэвшил суурьтай байх дээр илүү дэмжлэг үзүүлж байгаа ийм хууль байгаа.

Гэхдээ ингэлээ гээд нөгөө талдаа юу байдаг вэ гэхээр манай Үндэсний дата төв гэж байдаг. Үндэсний дата төв дээр нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, тэгээд Хүний хувийн мэдээллийг хадгалах тухай хуулийн хүрээнд төрийн анхдагч өгөгдлүүд бүгдээрээ хадгалагдаж байдаг. Дэлхийн стандартын tier 3 /тир 3/ гэдэг ийм стандарт байдаг. Энэ стандарт дээр аюулгүй байдал, кибер аюулгүй байдал, орчны аюулгүй байдлыг бүрэн хангасан, үүнээс гадна эрчим хүчний нөөцтэй байх гэх мэтчилэн стандартыг хангасан дата төв байх ёстой гэж заадаг. Энэ стандартын хүрээнд манай үндэсний дата төв үйл ажиллагаа явуулдаг, мөн шинээр баригдах гэж байгаа хувийн хэвшлийн дата төвүүд дээр бид мөн ялгаагүй ийм хэмжээний стандартыг барих зохицуулалтыг энэ хуулийнхаа хүрээнд хийсэн байгаа.

Өгөгдлийг бид хувийн хэвшлийн дата төв дээр байршуулахдаа мэдээж Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль, Хувь хүний мэдээллийг хамгаалах тухай хуульд заагдсан хязгаарлалттай мэдээллүүдээс бусад мэдээллүүдийг хувийн хэвшлийн дата төв дээр хадгалах боломжийг бий болгож байгаа. Ингэснээр бид өгөгдөл цаашдаа хиймэл оюуныг боловсруулах яг үндсэн орц болж буюу нөөц болж ажиллах боломж бүрдээд, техник, технологийн шийдлээр энэ салбарын хүмүүс маань илүү шинэ төрлийн технологийг бүрдүүлнэ гэж харж байгаа. Ийм зохицуулалттай хууль байгаа. Яг өмчлөлтэй холбоотой хэсгийг манай яамнаас нэмээд хариулна.

Б.Заяабал: Ажлын хэсгийн 5 дугаар микрофон, өөрийгөө танилцуулаад, гишүүний асуултад тодорхой хариулаарай.

Б.Чимэдлхам: Үүрийнтуяа гишүүний асуултад тус больё. Ажлын хэсгийн гишүүн, Төрийн цахим үйлчилгээний зохицуулалтын газрын Захиргаа удирдлагын газрын дарга Чимэдлхам байна. Хуулийн төсөлд өгөгдлийг хэн өмчлөх вэ, өгөгдлийн эзэн, эзэмшигч, хариуцагчийн эрх, үүрэг давхцах уу гэсэн асуултад хариулъя. Одоогоор өгөгдлийн санг эзэмшиж байгаа байгууллага тухайн санд байгаа бүх

мэдээллийг хязгааргүй захиран зарцуулах эрх энэ хуулийн төслөөр олгогдоогүй. Хуулийн төсөлд өгөгдлийн эзэн, эзэмшигч, хариуцагч, боловсруулагчийг өөр өөр чиг үүрэгтэй байхаар тухайлан тодорхойлсон. Жишээлбэл, Иргэний хуулийн холбогдох зохицуулалт 189 заалт, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль дээр өгөгдлийн эзэн тухайн өгөгдлийг анх үүсгэсэн, эсвэл хууль болон гэрээний үндсэн дээр хувийн бус өгөгдлийг өмчлөх, захиран зарцуулах эрхийг шилжүүлж авсан ийм этгээд байна гэсэн үндсэн зохицуулалтын хүрээнд өгөгдлийн эзэн, өгөгдлийн эзэмшигч, хариуцагч, хэрэглэгч.../минут дуусав/

Б.Заяабал: 3 номер дахиад нэг минут сунгая. Тодорхой хариулаарай, микрофондоо жоохон ойрхон ярих уу, сонсогдохгүй байна.

Б.Чимэдлхам: Хуулийн төсөлд өгөгдлийн эзэн, эзэмшигч, хариуцагч, боловсруулагчийг өөр өөр чиг үүрэгтэйгээр тодорхойлж өгсөн байгаа. Жишээлбэл, эмнэлэг мэдээллийн сангаа хариуцаж байгаа ч гэсэн өвчтөний хувийн мэдээллийг хүссэнээрээ ашиглах эрх байхгүй. Ашиглах бүрд нь мэдээллийн эзний эрх, хууль ёсны үндэслэл, зорилго, бусад холбогдох хамгаалалтуудыг шалгахаар ингэж хуулийн төсөл зохицуулсан байгаа.

Б.Заяабал: Үүрийнтуяа гишүүний нэмэлт тодруулга минут өгье.

Д.Үүрийнтуяа: Би тодорхой асуулт асуугаад байгаа юм. Та хэдийн хуульд байгаа заалтуудыг би хараад байгаа л даа. Мэдээллийн эзэн гэдэг буюу өмчлөгч гээд байна шүү дээ. Нийтийн мэдээллийг ил тод байгаа мэдээллийн өмчлөгч нь хэн байх юм, хувийн мэдээлэл биш шүү дээ, хүний мэдээллийн тухай би яриагүй байна. Нийтийн өмчийн хуультай яаж уялдах вэ гэдэг зүйлийг асуугаад байгаа юм нэг.

Хоёрдугаарт, тэр дата төвийг үйлчилгээ үзүүлэх гээд байгаа үйлчлэгч нэг хүн байна шүү дээ, нэг субъект байна, хуулийн этгээд байх гээд байна. Дахиад өгөгдөл зуучлагчийн үйлчилгээ гээд дахиад байгаад байна шүү дээ. Энэ хоёр чинь юугаараа ялгагдаж явах юм бэ л гээд байгаа юм.

Б.Заяабал: Номин сайд.

Ч.Номин: Энэ өгөгдөл, мэдээлэл хоёр жаахан ялгаатай зүйл байгаа. Өгөгдөл бол цэг, зураас байсан ч өгөгдөл болж явдаг, өгөгдөл яг бодитоор мэдээллийн нэг хэсэг болж явж байгаа. Өгөгдөл эзэмшигч гэдэг бол анх үүсгэсэн эзнийг хэлж байгаа биш ээ, өгөгдлийн эзэн гэдэг бол анх үүсгэсэн эзнийг хэлж байгаа. Эзэмшигч гэдэг анх үүсгэсэн эзнээс лицензийн гэрээтэйгээр авсан, лицензжүүлсэн эзнийг хэлж байгаа. Өгөгдөл зуучлагч гэдэг бол хиймэл оюун ухаан үүсэж байгаа энэ үед аль нэг газраас өгөгдлийг аваад, дараагийн хиймэл оюуныг үүсгэж байгаа хүмүүст зуучилж байгаа үйлчилгээ эрхэлж байгаа этгээдүүдийг хэлж байгаа. Дээрээс нь өгөгдөл боловсруулагч гэдэг дата төв дээр өгөгдлийг боловсруулаад байж байгаа, шинэ төрлийн хиймэл оюун ухааны бүтээгдэхүүн үүсгэж байгаа боловсруулагч нарыг хэлж байгаа. Тэгэхээр энэ хуулийн 4 дүгээр зүйл дээр энэ томьёоллуудаа тодорхой.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Эрдэнэбат гишүүний микрофоныг өгье.

С.Эрдэнэбат: Хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хувьд дэмжиж байгаа. Тэгэхдээ нэг зүйл дээр бид маш болгоомжтой байх ёстой юм болов уу гэж бодож

байна. Энийг хэрхэн хамгаалж байгаа вэ? Тухайлбал, хувь хүмүүсийн мэдээлэл, хүн ажилд орохоос авхуулаад л хүүхэд нь аль сургуульд сурдаг вэ, танай гэрийн хаяг яг хаана байдаг вэ энэ тэр гээд хувь хүний аюулгүй байдалтай холбоотой мэдээллийг бид дэндүү задгай аваад ингээд хэвшчихсэн хүмүүс. Нөгөө талаараа хувь хүмүүсийн мэдээлэл рүү хэн гэдэг хүн ороод, хэдэн удаа үзсэн байна вэ гэдэг нь тэр иргэнд өөрт нь ирдэг, мэдээлэгддэг байх ийм зохицуулалт өнөөдөр хэрэгтэй байгаа уг нь энэ хуулиараа. Магадгүй миний хувийн мэдээлэл рүү хэн нэгэн төрийн байгууллага, этгээдүүд хэдэн удаа, ямар зорилгоор яаж нэвтэрч байгаа вэ гэдэг нь, магадгүй зарим зөвшөөрөл нь тэр хүний өөрийнх нь зөвшөөрлөөр орж ирдэг ийм зохицуулалтуудыг тусгасан уу гэдгийг асуумаар байна.

Хоёрдугаарт, тухайлбал эрүүл мэндийн хүмүүс янз бүрийн газар очиж эрүүл мэндийнхээ зураг, MRI /эм-ар-ай/, компьютер томограф үзүүлдэг. Энийг нь өөр нэг эмнэлэгт очоод би магадгүй жилийн өмнө үзүүлэхэд ийм байсан, одоо ийм байна гээд эмч нар шийдвэр гаргахад тэр мэдээллийг солилцоход өгдөггүй. Үндсэндээ манай эрүүл мэндийн систем нэгдсэн дата байхгүй. Энэ мэдээллээ авъя гэхээр зарим эмнэлгүүд нь манайх өөр программтай, шилжүүлж өгөх боломжгүй, харах боломжгүй гэдэг ийм зүйл тавьдаг. Нэгэнт тэр хүн мөнгөө төлөөд MRI-аар харуулчихсан бол тэр авхуулсан зураг нь өөр эмнэлэгт шэйрлэгдэж үзэхэд тэрийг нь хэн нэгэн хүн хязгаарлахгүйгээр, бараг миний зургийг хувийн эмнэлэг өөрийн өмч мэт авчихсан, өөр улсын эмнэлэгт очоод жилийн дараа үзүүлэх гэхээр өгдөггүй байгаа байхгүй юу. Тэгээд энэ мэтчилэн иргэдийг, хамгийн түрүүнд мэдээж энэ дата мэдээллүүд чинь хувь хүмүүсийн энэ мэдээллийг авах, өөрийнх нь зөвшөөрлөөр өмчлөх, эзэмших гэж энэ зүйлүүдийг хэрхэн тусгах юм гэдгийг асуумаар байна.

Маш чухал зүйл нь, энэ өгөгдлүүдийг нээлттэй бий болгож байгаа гэдэг эрдэм шинжилгээний ажилчид, Их Хурлын гишүүд ч гэсэн бид шийдвэр гаргахад энэ дата мэдээллүүдийг зарим нь нэхээд л хурал болгон дээр л бид нэхэж л байдаг л даа. Уг нь энэтэй холбоотой бүх дата мэдээллүүд бидэн дээр гарч ирээд, энэ дээр нь шийдвэр гаргахад нээлттэй байх ёстой. Тэгэхээр энэ талаар энэ хуулийн үзэл баримтлалын хамгийн чухал заалт нь гэж би бодож байна. Гэхдээ энд мэдээллийн аюулгүй байдал хэрэгтэй, ямар хэмжээнд нь тэр мэдээллийг өгөх вэ, хувийн дата төвүүд хувь хүмүүсийн мэдээллийг дураараа ашиглаад ингэхийг нь яаж хязгаарласан бэ гэдгийг асуумаар байна. Тухайлбал, манай төрийн байгууллагууд хүртэл хоорондоо мэдээллээ солилцдоггүй юм байна лээ. Бие биеэсээ бараг нуудаг гэж хэлж болно, өгдөггүй, тэрийгээ өгөөч, энийгээ өгөөч гээд баахан бичиг явуулаад л байдаг. Тэгэхээр энэ хуулиар яг хэрхэн яаж зохицуулагдаж байгаа вэ гэдгийг тодруулж асууя.

Б.Заяабал: Ажлын хэсгийн 2 номерын микрофон, өөрийгөө танилцуулаад.

Б.Солонго: Ажлын хэсгийн гишүүн, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны ахлах шинжээч Б.Солонго. Зөөвөрлөх эрхээс эхлээд танилцуулъя. Хуулийн төсөлд өгөгдлийг зөөвөрлөх эрхийг хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлийн 11.19, 11.20 дугаар зүйлд хуульчилж өгсөн байгаа. Энэ нь иргэн өөрт хамаарах өгөгдлийг машин унших хэлбэрээр үнэ төлбөргүйгээр аваад, хүсвэл өөр үйлчилгээ эрхлэгчид үйлчилгээ үзүүлэхээр хандахдаа өмнө гаргаж байсан өөрийн мэдээллээ зөөвөрлөж шилжүүлэх боломжийг нь нээгээд, тухайн хувь хүний мэдээллийг хадгалж байгаа этгээд нь мэдээллийг машин унших боломжтой байдлаар хадгалах үүргийг зааж өгсөн байгаа.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Эрдэнэбат гишүүний асууж байгаа асуудал бол Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль болон Хувь хүний мэдээллийг хамгаалах тухай хууль дээр зохицуулагдчихсан зүйлүүд байгаа. Монгол Улсын хэмжээнд ямар зүйл байдаг вэ гэхээр нийтийн мэдээллийн санг хуваарилсан байгаа. Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулиар суурь мэдээллийн сан, төрөлжсөн мэдээллийн сан, байгууллагын мэдээллийн сан гэж хуваарилчхаад байгаа. Суурь мэдээллийн сан гэдэг хувь хүнтэй холбогдолтой, яг иргэний бүртгэлтэй холбогдолтой мэдээлэл байдаг. Үүнээс гадна газар, өмчийн мэдээллүүд байдаг. Энэ мэдээллүүд нууцлагдсан мэдээллүүд байдаг учраас эдгээр мэдээллүүдийг энэ нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулиараа зохицуулагддаг буюу хамгаалагддаг. Төрөлжсөн мэдээллийн сан гэдэг дотор юу ордог вэ гэхээр боловсролын салбарын ч юм уу, эрүүл мэндийн салбарын энэ мэдээллүүдийг, энэ төрөлжсөн мэдээллийн сангуудыг бид зохицуулалттайгаар эрүүл мэндийн салбарт жишээ нь нээлттэй болгож өгснөөр таны хэлээд байгаа асуудлыг шийдэх гэж байгаа гэсэн үг.

Б.Заяабал: Эрдэнэбат гишүүний тодруулга өгье.

С.Эрдэнэбат: Би ойлгомжтой байдлаар олон хүн үзэж байгаа байх. Миний хувийн мэдээлэлтэй холбоотой миний хандсан банк, эрүүл мэндийн байгууллага, боловсролын байгууллага, бизнесийн ч гэдэг юм уу энэ мэдээлэл рүү маань хэн гэдэг хүн хэдэн удаа яаж хандсан бэ, ямар зорилгоор вэ гэдгийг иргэн өөрөө зөвшөөрч байж өгдөг байх тийм зохицуулалт энэ хуульд чинь туссан уу? Гэмт хэрэгтэй холбоотой юмнууд нь шүүх, хуулийн байгууллагаар үздэг юм байгаа биз. Гэхдээ зарим манай хууль хүчний байгууллагууд далимдуулаад зарим хүмүүсийн мэдээллийг ямар нэгэн хууль, эрх зүйн зөвшөөрөлгүйгээр ингээд бүгдтэй нь танилцдаг, татдаг, буруу зорилгоор ашигладаг, хэвлэл мэдээлэлд өгдөг, ийм зүйлийг яаж зохицуулах вэ энэ хуулиар ийм зохицуулалт орсон уу л гэж асууя.

Б.Заяабал: Хэн хариулах вэ Хувийн нууцын тухай хуулиар? 6 номерын микрофон, ажлын хэсэг, тодорхой хариулаарай, танилцуулаарай өөрийгөө.

М.Баттулга: И-Монгол академийн захирал Баттулга. Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль 2022 оны 5 дугаар сарын 1-нээс хэрэгжиж эхэлсэн. Энэ хууль дээр яг саяын гишүүний хэлсэн асуудлуудыг тодорхой зохицуулж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл, төрийн байгууллагаас хөгжүүлэгдсэн Үндэсний цахим шуудан гэдэг энэ Монгол Улсын иргэдэд иргэний бүртгэлийн дугаар буюу civil ID-аар /сивил ай-ди/ үүссэн мэйл хаяг дээр төрд байгаа мэдээллийг төр, хувийн хэвшлийн ямар байгууллагууд дуудаж ашигласан талаарх мэдэгдлийг 2022 оны 5 дугаар сарын 1-нээс өнөөдрийг хүртэл тухай бүрд нь явуулж ажиллаж байгаа. Энийг E-Mongolia /И-Монголиа/ системийн профайл хэсэг рүү ороод Үндэсний шуудан гэдэг хэсэг рүү орох юм бол таны мэдээлэлд хэн, хаанаас, ямар зорилгоор хандсан гэдэг бүртгэл нь байгаа. Мөн дата төв дээр энэ ХУР системийн логийн бүртгэл бүртгэгддэг.

Б.Заяабал: Соронзонболд гишүүний микрофоныг өгье.

Л.Соронзонболд: Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамнаас маш чухал хуулийн төсөл оруулж ирж байна гэж харж байна. Энэ өгөгдөл яалт ч байхгүй

Монгол Улсын эдийн засагт чухал ач холбогдолтой. Ялангуяа бүтээмж нэмэгдүүлэх, Монгол Улс өөрийнхөө потенциалыг ашиглахад чухал ийм хуулийн төсөл орж ирсэн байна гэж харж байгаа юм. Гол нь яг энэ хуулийн төсөл хэлэлцэгдээд батлагдсанаараа өнөөдрийн манай мэдээллийн технологийн салбарын борлуулалтын орлого хэд байгаа юм, яаж өсөх гээд байгаа юм, экспортын хэмжээ хэдээр нэмэгдэх гээд байгаа юм, шинээр ер нь ойролцоогоор хэчнээн startup /стартап/ компаниуд үүснэ гэж харж байна вэ гэсэн нэгдүгээр асуулт байна.

Дараагаар нь, дата төвийн ажиллагсдад ажиллах хүчний квот харгалзахгүй өгнө гэсэн асуудал тавигдсан байна. Тэгэхээр тодорхой гэдэг нь Монгол Улсад байгаа мэдээллийн технологийн мэргэжилтнүүдийн эзэмшээгүй мэргэжил, ур чадвараар гэж ойлгож байгаа. Энэ талаар нэг жоохон дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгөөч.

Дараагаар нь, Монгол Улсын иргэн өөрийнхөө хувийн мэдээллийг, хувийн секторт байгаа мэдээллийг гуравдагч хувийн сектор руу ч юм уу шилжүүлээд, тэгээд боловсруулах ийм хэрэгцээ Европт эд нар хүлээн зөвшөөрсөн байдаг шүү дээ. Тэгэхээр өнөөдөр, жишээлбэл, банк, санхүүгийн зах зээлд үйл ажиллагаа явуулж байгаа компанид байгаа мэдээллээ гуравдагч банк, санхүүгийн байгууллага руу шилжүүлээд, тэгээд ашиглах энэ боломж энэ хуулиар нээлттэй болж байна гэж харж байгаа. Энэ дээр нэг тодорхой хариулт өгөөч.

Дээрээс нь, би өөрөө банканд ажиллаж байхад гадаадын иргэдийн мэдээллийг хадгалж байгаатай холбоотойгоор АНУ, Европын холбоо, Хятадаас хүртэл, Солонгос гээд бүх улсаас манай улсын иргэдийн ямар мэдээллийг боловсруулаад, ямар ажил хийгээд байна вэ гэдэг ийм мэдээ, тайланг авдаг байсан. Тэгэхээр энэ талын асуудлыг манай энэ хуулийн төсөл дээр ямар байдлаар тусгасан бэ гэсэн ийм 4 асуулт асууя.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Би эдийн засагтай холбоотой хэсэг дээр нь хариулт өгөөд, нэмэлт манай яамныхан хариулт өгөөд явчихна. Манай Монгол Улсын хэмжээнд цахим эдийн засаг гэдэг зүйл харилцаа холбооныхоо салбар дээр илүү явдаг байсан. Энийг бид илүү тэлж, мэдээлэл, технологийн салбарын бизнесийг тэлэхээр энэ дээр илүү анхаарч байгаа ийм зүйл байгаа. Яг бодитой баримтаар танд хэлэхэд, өнөөдрийн байдлаар энэ COP17 /КОП-17/ Цөлжилттэй тэмцэх бага хурлын хүрээнд манай Монгол Улсад олон улсын дата төв баригдах ийм санамж бичгүүд зурагдсан байгаа. Өнөөдрийн байдлаар 13 санамж бичиг зурагдсаны 7 нь 5 аймаг, нийслэлд дата төв баригдах ийм төсөл байгаа. Энэ нь дан ганц өөрийнхөө дата төвийг барихгүй, эрчим хүчнийхээ бие даасан эх үүсвэрийг өөрсдөө сэргээгдэх болон нүүрсний цахилгаан станцаар хангаад, ойролцоогоор 440-өөс 800 МВт-ын /мегаватт/ ийм дата центр баригдах ийм боломж бүхий санал орж ирсэн. Энийг бид үнэхээр тооцох юм бол ойролцоогоор 15 тэрбум долларын хөрөнгө оруулалт Монголд орж ирэх ийм боломж бүрдэж байгаа. Яг яах аргагүй тийм учраас энэ хууль бол бид өгөгдлийнх нь бие даасан байдлыг хамгаалж өгөх, цаашлаад эрчим хүчний бие даасан байдлыг хангахад нь ингээд сүлжээний тогтвортой байдлыг бий болгож өгснөөр энэ хэлээд байгаа 15 тэрбум долларын хөрөнгө оруулалт орж ирэх боломж бүрдэж байгаа гэдгийг би хэлье. Манайхан үргэлжлүүлээд хариулчих.

Б.Заяабал: Ажлын хэсгийн 2 номерын микрофоныг өгье.

Б.Солонго: Ажлын хэсгийн гишүүн Б.Солонго. Гадаадын ажиллах хүчний төлбөрөөс чөлөөлөх болон квотын хөнгөлөлтийн талаар тайлбар өгье. Хуулийн төслийг дагалдуулаад Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар санал оруулсан. Үүн дээр энэ нь дотоодын мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах үндсэн зорилготой. Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай хуулийн 22 дугаар зүйлд зааснаар Засгийн газар жил бүр гадаад ажилтны квотыг баталдаг. Үүн дээр мэдээллийн технологийн ажилтны квотыг өнгөрсөн хоёр жилээс авхуулаад хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлсэн боловч ажлын байрны төлбөрөөс хөнгөлөх гэдэг асуудал яригдаагүй байгаа. Дэлхийн хэмжээний глобал дата төвүүдийг угсрах болон удирдах, кибер аюулгүй байдлыг хангах түвшинд нь дээд хэмжээний Cisco /Киско/, AWS, Oracle-ийн /Оракл/ дээд сертификаттай мэргэжилтэн хүмүүс нарийн шаардлагатай байдаг. Үүнийг зөвхөн хаа хамаагүй сертификатууд биш Цахим хөгжлийн яам нь Боловсролын яамтай хамтран эдгээр сертификат.../минут дуусав/

Б.Заяабал: 2 номерын микрофон сунгаж өгье.

Б.Солонго: Нэмээд хэлэхэд энэ нь Боловсролын яам болон Цахим хөгжлийн яам хамтран энэ квотод хамаарагдах мэргэжилтний жагсаалтыг баталж байгаа. Тэгэхээр энэ нь Монголд залуу боловсон хүчнийг ажлын байран дээр нь сургах, чадавхжуулахад гадаад инженерүүдийг ашиглахад нөлөө үзүүлж байна гэж үзэж оруулсан байгаа.

Б.Заяабал: Соронзонболд гишүүний тодруулга минут өгье.

Л.Соронзонболд: Гадаадын иргэд, аж ахуйн нэгжийн мэдээллийг Монголд хадгалж байгаа шүү дээ. Тэрэнтэй холбоотой асуудлуудыг хууль дээр ямар байдлаар тусгасан бэ гэж асуусан.

Дараагаар нь, Монгол Улсын иргэн өөрийнхөө хувийн секторт хадгалагдаж байгаа мэдээллийг бусад гуравдагч этгээдэд дамжуулахтай холбоотой зохицуулалт дээр нь ямар байдлаар тусгасан байгаа юм бэ? Монголд хараад байхаар хувь хүний мэдээллийг төрийн болон хувийн байгууллагуудаар аягүй их давхардуулж хадгалаад байгаа харагдаад байдаг. Яг Монгол Улс талаасаа харвал энэ чинь ямар ч эдийн засгийн үр ашиггүй харагдаад байгаа шүү дээ. Тэгээд энийг зохицуулах талаас ямар асуултууд байна гээд. Би зүгээр харж, сонсож байхад энэ Энэтхэг чинь Aadhaar /атхар/ гээд нэгдсэн ийм танилтын системээр дамжуулж байж дараагийн байгууллага руу шилждэг. Манайх болохоор байгууллага болгон өөрөө нөгөө хүнээ таньчаад ингээд явдаг нэг ийм жоохон буруу, яг эдийн засаг талаасаа бодохоор үр ашиггүй ийм систем яваад байгаа байхгүй юу. Энэ талын заалтууд юу, яаж туссан бэ л гэсэн.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Энэ хууль дээр гол орж байгаа зохицуулалт өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр мэдээллийг хоорондоо шилжих боломжийг буюу өгөгдлийг хоорондоо шилжих боломжийг бий болгож байгаа. Нэг ёсондоо банкнаас банканд хоорондоо нөгөө лицензийн гэрээгээ байгуулаад ингэж чадах юм бол мэдээллээ солилцох боломж үүсэж байгаа гэсэн үг. Түрүүний хэлээд байгаа өгөгдлийн эзэн, өгөгдлийн эзэмшигч, өгөгдөл боловсруулагч гэдэг энд томьёоллуудыг тодорхойлоод байгаа нь хоорондоо мэдээлэл солилцох боломжийг, өгөгдөл

солилцох боломжийг бий болгож байгаа гэж хэлж болно. Таны хэлсэн гол зүйлүүд төр нэг мэдээллийг олон дахин аваад байна гээд байгаа. Энийг бид багасгах гэж үзэж байгаа. Төрийн анхдагч мэдээллийн санг давхардуулахгүйгээр үүсгээд, каталогжуулаад, мета өгөгдөлтэй болгоод, хэн энэ өгөгдөлд халдаж орж байгаа, хэн энэ өгөгдлийг ашиглаж байгаа гэдгийг нь нэг бүрчлэн бүртгэдэг ийм нэгдсэн системтэй болж байгаа учраас төрд олон давхар мэдээллээ өгөх шаардлагагүй. Тухайн мэдээллийг лицензийн хүрээнд буюу эзэмшигчийн гэрээ хийсний хүрээнд ашиглах боломжийг бий болгож байгаа. Гэхдээ мэдээж нөгөө Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Батчимэг гишүүний микрофоныг өгье.

П.Батчимэг: Засгийн газраас, тэгээд Цахим хөгжил, инновацын яамнаас өнөөдөр энэ Өгөгдлийн тухай анхдагч хуулийн төслийг Эдийн засгийн байнгын хороогоор хэлэлцүүлэхээр оруулж ирлээ. Энэ хуультай маш сайн танилцсан, тэгэхээр аахар шаахар ийм жижиг юм яриад яах вэ, гол үндсэн юмандаа анхаарах ёстой. 2021 онд Улсын Их Хурлаас энэ Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийг баталсан. Энэ хуулиар хувь хүний захидал харилцаа, эрүүл мэнд, тэр хөрөнгө орлого энэ мэтийн хамгийн эмзэг мэдээллүүдийг төрийн байгууллага, энэ хуулийн этгээдүүдээс цуглуулж аваад, тэгээд боловсруулаад, ашиглаад, тэгээд мэдээллийн эзэн буюу тэр хувь хүн зөвшөөрлийг заавал авах ёстой. Тэгээд энэ мэдээлэл хариуцагч этгээдүүд чинь хүний хувийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах ийм үүрэг хүлээсэн.

Тэгвэл энэ Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комисс өнөөдөр энэ хувь хүний мэдээлэл хамгаалах хуулиар хяналт тавих энэ боломжийг бүр бүрдүүлсэн байгаа шүү дээ. Гэтэл энэ оруулж ирж байгаа энэ хуулийн төсөл чинь Монгол Улсын яг энэ хуулийнхаа эсрэг ийм заалтууд ороод ирсэн харагдаж байна. Жишээ нь энд юу байна? Өгөгдөл гээд нэр, энэ нэршлийн доор хувь хүний энэ мэдээлэл агуулж байгаа энэ олон солилцох, хуваалцах, тэгээд л дамжуулах, бүр дахин дамжуулах, бүр цаашлах юм бол төлбөртэй дамжуулах гэж, ашиглуулах гэж байгаа шүү дээ. Энэ өөрөө яг энэ Үндсэн хуульд, энэ хувь хүний мэдээлэл хамгаалах энэ заалтынхаа эсрэг байж байна гэдэгтэй санал нэгдэж байна уу, үгүй юү сайд та? Энэ дээр бүр тодорхой хариулт авна шүү. Энэ асуулт эндээс яаж үүсэж байна гэхээр Үндсэн хуульдаа нийцэж байгаа юм уу? Та энэ хуулийн төсөл боловсруулж орж ирэхдээ яг энэ Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 17 дахь хэсгийг уншиж танилцаад, энийгээ яг нийцэж байна гэж оруулж ирсэн үү гэдэг дээр асуултаа бүр тодорхой авъя.

Хоёрдугаарт, дата төв гэж байгаа юм. КОП-17 энэ тэр гээд тэр гадаад улс орнуудаас дата төвийн тухай зөндөө олон ийм яриа хэлцлүүд явагдаад эхэлчихсэн юм шиг байгаа юм өнгөрсөн 8 сард. Энүүгээр л маш их олон мөнгөн урсгал Монголд л энэ дата төвийг гадаад улс орнуудаас дамжуулаад орж ирээд л, дата төв ажиллуулаад л, энэ мөнгөний урсгал их орж ирнэ л гэж яриад байна л даа. Тэгвэл энэ дата төв энэ өгөгдөл боловсруулан хадгалах үүрэгтэй ийм байгууламж мөн үү?

Б.Заяабал: Батчимэг гишүүний микрофоныг өгье.

П.Батчимэг: Тэгэхээр энэ хуулийн төслөөр гадаад улсын хуулийн этгээд, дата төв, энэ өгөгдөл боловсруулна, хадгалах энэ байгууламжийн үйл ажиллагааг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт эрхлэх боломж олгож байгаа энэ хуулийн төслөөр. Энэ хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлд Гадаадын дата төв нь халдашгүй байх гээд

ингээд явж байгаа байхгүй юү. Тэгэхээр Монгол Улсын хууль тогтоомж энэ гадаадын дата төвийн байгууламж орж ирэхэд Монгол Улсын хууль тогтоомж үйлчлэх ийм юу харагдахгүй байна, ер нь үйлчлэхгүй харагдаж байна шүү. Энэн дээр тэгвэл хариулт авна. Тэгээд дотоодын аж ахуйн нэгжүүд яах юм? Энэ хуулиар ямар хамгаалалт, баталгаа байгаа юм? Энэ хуулийн төслийн талаар Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл яг ямар байр суурьтай.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя. Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Нэгдүгээрт, энэ хуулийг бид Үндсэн хуультай нийцэж байгаа гэж үзэж байгаа. Хоёрдугаарт, энэ хуулийн үндсэн үзэл баримтлал Хүний хувийн мэдээлэл хадгалах тухай хууль, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуультай уялдаж хийгдсэн байгаа. Мэдээллийг бид дотор нь ангилж байгаа юм, та энэ ангиллыг бас нэг анхаараад үзээрэй Батчимэг гишүүн та маш чухал зүйлс хөндөж байгаа учраас, нэгдүгээрт, төрийн их өгөгдлийг нээлттэй, хязгаарлалттай, хаалттай, нөхцөлт хандалттай гэж хуваарилна гээд 4 ангилж байгаа байхгүй юү. Тэгэхээр таны хэлээд байгаа Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль, Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль дээр суурь мэдээллийн сан буюу иргэний мэдээлэл, иргэний өмчлөлийн мэдээлэл, яг тухайн иргэнтэй холбогдолтой газрын мэдээллүүд нь хязгаарлалттай буюу хаалттай мэдээлэл байхгүй юү. Тэгэхээр эдгээр мэдээллийг бид нээлттэй болгож, эдийн засгийн эргэлтэд оруулах гээд байгаа зүйл байхгүй байгаа гэж үзье. Тэгэхээр энэ дээр хувь хүний ямар нэгэн эрх зөрчигдөөгүй гэдгийг тодотгож хэлье.

Хоёрдугаарт болохоор та Монгол Улсад олон улсын хөрөнгө оруулалтаар гаднын дата төв барих асуудлыг хөндлөө. Энэ хуулийн нэг хэсэг нь тийм, бид олон улсын хөрөнгө оруулалтыг Монголд татаад, бид бүхэн өөрсдөө байж байгаа байгалийн баялаг, дахиад дээрээс нь сэргээгдэх эрчим хүчнийхээ нөөцийг эрчим хүч болгоод, энэ эрчим хүчин дээрээ value added /үнэ цэн нэмэгдүүлсэн/ хийх буюу үнэ цэн нэмэгдүүлээд, дата төв дээр дата боловсруулаад, датагаа экспортлох энэ эдийн засгийг бид хөгжүүлье гэж үзэж байгаа учраас энэ хууль үндэслэлээрээ орж ирж байгаа юм. Энэ дээр бид гаднын дата төв дээр Монгол датаг хадгалах буюу Монгол иргэдтэй холбоотой, Монгол Улстай холбоотой дата хадгалах зүйлийг огт яриагүй. Энэ гаднын дата төвүүд өөрсдийн улсынхаа, нэг ёсондоо Meta /Мета/ гээд том байгууллага байна, ХАI /экс-эй-ай/ гээд байна, Alpha /Альфа/ гээд энэ Google /Гүүгл/ гээд эдгээр байгууллагууд өөрсдийнхөө датаг өөрсдийнхөө дата төвд байршуулаад, Монголын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулахад бид дотор нь байгаа өгөгдөл буюу тухайн байгууллагын өгөгдөлд халдахгүй байх зохицуулалтыг оруулж ирж байгаа ийм зохицуулалт байгаа. Түүнээс биш, Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр бусад хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулахаар ийм хязгаарлалттайгаар оруулж ирсэн байгаа гэдгийг хэлье. Тэгээд энэ хууль Засгийн газар дээр хэлэлцэгдсэн, Засгийн газар дээр хэлэлцэхдээ Хууль зүй, дотоод хэргийн яам болон бусад тагнуулын газар, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлөөс санал авсан ийм хууль байгаа.

Б.Заяабал: Батчимэг гишүүний нэмэлт тодруулга минут өгье.

П.Батчимэг: Номин сайдаа, Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 17 дахь хэсэгт заасан хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална гэсэн заалтай, энэтэй нийцэхгүй байгаа юм, та нийцэж байна гэж яриад байна шүү дээ. Нийцэхгүй байгаа, энийг хар даа, бүр хувь хүний нууцыг хамгаалах биш энэ чинь бүр солилцох буюу

хуваалцах, дамжуулах, дахин дамжуулах, бүр төлбөртэй ашиглуулах, бүр хил дамнуулан дамжуулах гэж байгаа шүү дээ. Энийг яагаад Үндсэн хуультай та нийцэж байна гэж үзэж байгаа юм, нийцэхгүй байгаа. Хоёулаа хэрвээ тэгвэл энийг цааш нь ингээд үргэлжлүүлээд явах юм уу, нийцгүй байгаа шүү, энийг анхаараарай. Тэгээд дата төв дээр байна шүү дээ, яагаад тэр гадаадын дата төвүүдэд ийм илүү.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Батчимэг гишүүний хэлээд байгаа асуудлыг би ойлгож байна. Монгол Улсад Хүний хувийн мэдээллийн нууцыг хадгалах тухай хууль байгаа байхгүй юү. Энэ хуулийн хүрээнд хувь хүнтэй холбогдолтой иргэний мэдээлэл, иргэний өмчийн мэдээлэл гээд энэ үндсэн эмзэг мэдээллүүдийг бүгдийг нь хамгаалах тогтолцоо нь үүсчихсэн. Энэ тогтолцооных нь хүрээнд бид энэ хамгаалалттай мэдээллийг ил болгох гээд байгаа зүйл биш.

Хоёрдугаарт, бид бүхэн дотоодын хөрөнгө оруулагч нартаа түрүүний хэлээд байгаа энэ төрөлжсөн сангуудыг буюу боловсролтой холбоотой, дахиад дээрээс нь эрүүл мэндтэй холбоотой, бүр эдийн засагтай холбоотой мэдээллүүдийг анонимжуулна (Anonymization) гэж зүйл байгаа. Тэр нь юу вэ гэхээр эзнийг нь танигдахгүй болгоод өгөгдөл болгоод, энэ өгөгдлийг дахин ашиглах боломжийг хувийн хэвшилд бий болгож өгч байгаа. Ингэснээр дотоодын дата төвүүдийн үйл ажиллагаа эрчимжинэ, хоёрдугаарт, технологийн салбарын хүмүүс хиймэл оюун ухаан ашигласан шинэ технологийг гаргаж ирэх боломжийг бий болгож байгаа.

Б.Заяабал: Очирбат гишүүний микрофоныг өгье.

Г.Очирбат: Өдрийн мэнд хүргэе гишүүддээ. Энэ хуулийн төсөл нэлээн эрт ороод ирвэл ороод ирчихээр байсан, тэгээд ямар ч байсан Номин сайд залуу хүний хувьд энэ хуулийн төслийг оруулж ирж байгаад нь баярлаж байна. Мэдээж энэ бүс нутаг, дэлхий өөрөө цаашаа асар хурдтай, хурдацтай хөгжиж байгаа, энэний суурь энэ дата төвүүд, мэдээж тэнд мэдээлэл боловсруулж өгөгдөл дээр асуудлуудыг дүн шинжилгээ хийж гаргаж байгаа. Энэнтэй холбоотой AI технологиуд, роботын технологи гээд олон технологиуд хөгжиж байгаа. Тэгэхээр хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хувьд дэмжиж байгаагаа илэрхийлье. Нэг ганцхан л асуулт байна. Энэ хуулийн төслийн 20.1-д Үндэсний статистикийн хороо нь үндэсний өгөгдөл эрхлэгч байгууллагын чиг үүргийг гүйцэтгэхээр тусгасан байгаа юм. Тэгэхээр яг Их Хурал дээр явагдаж байгаа Статистикийн тухай хуультай хэрхэн уялдаж байгаа вэ гэдэг асуултыг асуух гэсэн юм. Яагаад гэхээр яг манай Эдийн засгийн байнгын хороон дээр ажлын хэсэг байгуулагдаад цаашаа явах гэж байгаа, тэгээд Статистикийн тухай хуультай хэр уялдаж байгаа вэ гэдэг асуултыг асуугаад, тодруулъя.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Хуулийн техникийн хэсгийг нь манай ажлын албанаас нэмээд хариулах байх. Зохицуулалтын хүрээнд бид Үндэсний статистикийн хороотой хамтарч суусан, энэ хуулийн ажлын хэсэгт Үндэсний статистикийн хороо байгаа, мөн Улсын Их Хурал дээр хэлэлцүүлэг дээр эдгээр байгууллагуудаас маань нэмэгдэж орж ирнэ. Тийм учраас Үндэсний статистикийн хорооны холбогдолтой хуультай уялдуулсан. Бас нэг зүйл нь юу байгаа вэ гэхээр, нөгөө Статистикийн тухай хууль дээр илүү байгууллагын үйл ажиллагаатай холбогдолтой заалтууд

давамгайлж байгаа. Бидний хувьд илүүтэй мэдээ, мэдээллийг өгөгдөл байдлаар хэрхэн ашиглаж эргэлтэд оруулах вэ гэдэг яг дотоод үйл ажиллагааны чиглэлтэй ийм хууль орж ирж байгаа, тэгэхээр хоорондоо уялдсан гэдгийг хэлмээр байна. Хуулийн хүрээнд нэмэлт байвал манайх нэмчих.

Б.Заяабал: Ажлын хэсгийн 2 дугаар микрофоныг өгье.

Б.Солонго: Солонго. Энэ дээр хоёр хуулийн төсөл өгөгдөл болон мэдээллийн сан, мета өгөгдөл, өгөгдөл солилцоо, мэдээллийн аюулгүй байдалтай холбоотой зохицуулалт нь олон талаараа харилцан давхардаж байгаа буюу уялдаж байгаа. Өгөгдлийн хууль өгөгдлийн нийтлэг дэд бүтэц, стандарт, ангилал, ашиглалтын үндсийг тогтоож байгаа бол Стандартын хууль нь өгөгдлийг статистикийн зорилгоор ашиглах, өгөгдөлд хандах, ашиглах, боловсруулах тусгай нөхцөлийг зохицуулж байгаа. Тэгэхээр үүнд анхаарах нэг асуудал байгаа нь Статистикийн тухай хуулийн төсөл дээр 4.2-т нь зөвшөөрлөөс чөлөөлөх зохицуулалтыг тусгачихсан байгаа. 16 дугаар зүйлд нь мэдээллийн сан, өгөгдөлд хандах эрх, мэдээлэл хариуцагчийн үүрэг, хариуцлагыг Өгөгдлийн тухай хуулийн төслийн өгөгдлийн ангилал, хандалтын эрх, мета өгөгдлийн бүртгэл, өгөгдөл ашиглах нөхцөл болон хамгаалалтын шаардлагатай уялдуулах шаардлагатай байгаа. Статистикийн тухай хуулийн төслийн 4.2-ыг, 16 дугаар зүйлийг Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөлтэй уялдуулах шаардлагатай байгаа. Мөн ажлын хэсэг дээр.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Тодруулга уу, Очирбат гишүүн, Очирбат гишүүний микрофоныг өгье.

Г.Очирбат: Тийм, тэгээд Статистикийн тухай хууль явж байгаа, их сайн хуулиудыг хоорондоо уялдуулж явахгүй бол цаашдаа олон асуудлууд, ялангуяа энэ Төсвийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль дээр гарч ирээд маргаан үүсээд явдагтай адилхан. Энэ Өгөгдлийн хууль чинь цаашаа асар том хөрөнгө оруулалтыг Монгол Улсад оруулж ирнэ. Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагч нар итгэлтэй байх ёстой, тэгээд энэ талыг нь та хэд аягүй сайн судалж, хууль хоорондын уялдаа холбоог сайн хийгээрэй гэж захих гэсэн юм, баярлалаа.

Б.Заяабал: Очирбат гишүүн үг хэллээ. Болормаа гишүүний микрофоныг өгье.

Э.Болормаа: Өнөөдөр ингээд 2026 он, яг 30 жилийн өмнө буюу 1996 оны нэг сард Монгол Улс анх удаагаа интернэтэд холбогдож байсан. Монгол Улс тэр аяараа анх 500 хэрэглэгчтэй байсан, 128 кВт-ын /киловатт/ нэг хиймэл дагуулын холбоосоор, өнөөдрийн бид нарын интернэтийн хурдтай харьцуулж ярих юм бол нэг кино татахад бүтэн 3 хоног зарцуулахаар тийм хурдыг нийт Монголчууд ашиглаж байсан. Өнөөдөр бид нарын ашиглаж байгаа зүгээр утас нь тэр үеийн 30 жилийн өмнөх бүх Монгол Улсын бүх яам, тамгын газар, компани, аж ахуйн нэгжүүдийн ашиглаж байсан интернэтээс мянга дахин илүү хурдтай интернэт ганц хэрэглэгчийн утсанд байгаа, энэ 30 жилийн хугацаанд болсон өөрчлөлт. Өнөөдөр 3 жил, 3 сар, бараг 3 хоногт болохоор тийм хурдтайгаар дэлхий ертөнц өөрчлөгдөж байна. Хиймэл оюун, энэ artificial intelligence-ээс /артифишал интеллиженс/ бараг superintelligence /суперинтеллиженс/ гэдэг ч үгийг хэрэглэж байна, хиймэл биш супер оюун гэдэг ийм ч үгийг хэрэглэж байгаа.

Тэгэхээр дэлхийд явагдаж байгаа энэ том өөрчлөлтийн Монгол Улс бид нарыг өөрсдөө бэлтгэлтэй байх, энэ өөрчлөлтөд илүү дархлаатай байх, энэ өөрчлөлтийн нэг хэсэг байх эхний алхам нь энэ хууль юм байна гэж ойлгож байна. Тэр утгаараа өнөөдөр энэ хуулийг хэлэлцэх эсэхийг дэмжиж байгаа. Үүний нэгээхэн хэсэг буюу энэ дата центр, энэ эдийн засгийн нэгээхэн хэсэгт нь Монгол Улс оролцоход суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх хууль нь энэ юм байна гэж ойлгож байгаа. Тэгэхээр Засгийн газар энийг, Өгөгдлийн тухай хуулийг залуу Ерөнхий сайд, залуу сайд хурдтай оруулж ирж байгаад би талархалтай хандаж байна. Харин энэ хуулиас гадна цаашдаа энэ хиймэл оюуны хөгжилд бид хэрхэн бэлтгэлтэй байгаа вэ, ямар бодлогуудыг тодорхойлж, ямар арга хэмжээ авахаар Засгийн газар ажиллаж байгаа талаар би тодруулж асуумаар байна л даа. Энэ хуультай ч холбоотойгоор. Энэ хиймэл оюуны үүсгэн байгуулагчдын нэг гэдэг Нобелийн шагналт Хинтон (Geoffrey Hinton) хэлэхдээ, ирээдүйд хүн төрөлхтөн устгах аюул 10 хувь гэж зарим хүмүүс тооцоолол гаргаад байна л даа, энэ тооцоолол ор үндэсгүй тооцоолол биш гэдэг зүйлийг хэлж байна. Хөдөлмөрийн зах зээл тэр аяараа өөрчлөгдөж байна, наад зах нь 40 хувь нь нөлөөлөгдөж байна гэж байна. Тэгэхээр Монгол Улс үүнд хэр бэлтгэлтэй байгаа вэ, ямар бодлого гаргаж ажиллаж байгаа вэ гэдгийг тодруулъя.

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя.

Ч.Номин: Болормаа гишүүндээ баярлалаа. Болормаа гишүүний асуултад хариулъя. Мэдээж бид бүхэн дэлхийн чиг хандлагатай хөл нийлүүлж алхах маш чухал болж байгаа. Дэлхий дахинаа бол Болормаа гишүүний хэлсэнчлэн дан ганц хиймэл оюун гэхгүй супер оюун буюу ерөнхий мэдээллийг бүрэн тусгасан ийм оюун бий болж эхэлж байна. Энэ дээр бид улсынхаа хэмжээнд өрсөлдөх шаардлагатай байгаа. Гэхдээ нөгөө талдаа бид иргэдээ хамгаалах, өөрийнхөө өв соёл, хэл соёл, бусад үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл дээр суурилсан бүх зүйлээ хадгалж хамгаалах шаардлага үүсэж байгаа юу гэвэл үүсэж байгаа. Энэ ч утгаараа Засгийн газраас хиймэл оюун ухаанд суурилсан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх стратеги гэдэг зүйл боловсруулсан, энэ стратеги одоо үндэсний аюулгүй байдлын түвшинд хэлэлцэж яригдаж байгаа, энэ асуудлыг цааш нь илүү дэлгэрүүлээд хөгжүүлж авч явахад хамгийн түрүүнд буцаад ямар үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх вэ гэдэг зүйлийг бид тодорхойлох шаардлагатай болж байгаа гэж үзэж байгаа. Тэгэхээр ийм стратеги явж байгаа.

Тэгэхээр бидний хувьд Монгол хэлний модель хийх, дээрээс нь хувийн хэвшилд энэ өгөгдлийг нээлттэй болгоод, энэ өгөгдөл дээр суурилсан хувийн хэвшлийн хиймэл оюун ухааныг боловсруулсан шинэ технологийг үүсгэхэд нь илүү дэмжлэг үзүүлэх энэ чиглэлээр ажиллах нь зүйтэй байгаа гэж үзэж байгаа. Тэгээд бид бүхэн Төв Азийн бүсийн улсуудтайгаа хамтраад энэ хиймэл оюун ухааны хөгжилд хэрхэн Төв Ази хамтран ажиллах вэ гэдэг энэ нэгдсэн бодлогыг гаргаад явж байгаа гэдгийг хэлье.

Б.Заяабал: Лувсанжамц гишүүн.

Г.Лувсанжамц: Өдрийн мэнд хүргэе. Хуулийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж байгаа, олон улсын жишээнүүдийг нэлээн харсан байна. Тэгээд Монгол Улсын давуу тал, дундаж температур хасах градустай, сэргээгдэх эрчим хүчний нөөцтэй, хөрөнгө оруулалтыг татах боломж байна гээд харж байна. Казахстан, Узбекистан, Хойд Европын Норвег, Швед, тэр дундаа Исландын улсуудаас энэ дата төвийн хөрөнгө оруулалтыг олон байгууллагуудаас татаад том том корпорацууд орж

ирэх боломжууд байгаа гэж харж байна. Одоогийн байдлаар та хэд маань ямар үндэстэн дамнасан корпорацууд манайхыг сонирхож байгаа юм бэ? КОП-ын үеэр санамж бичиг байгуулсан гэсэн, тэр дотроо хэлж болохуйц байгууллагуудын нэр байвал эхлээд нэг хэлж өгөөч гэсэн эхний асуулт байна.

Хоёрдугаарт, олон улсын эрх зүйн зохицуулалтуудыг харсан байна. Миний санаж байгаагаар Норвег энэ дээр нэг дата өгөгдөл, хиймэл оюун ухааны стратеги гээд батлаад тэрнийгээ хэрэгжүүлээд, энэ хүрээндээ Amazon /Амазон/ ч байдаг юм уу, Microsoft /Майкрософт/ ч байдаг юм уу тийм байгууллагуудтай илүү нээлттэй, нягт хамтын ажиллагаа хийгээд явж байгаа болов уу гэж бодож байна. Энэ дээр харьцуулалт дээр харахаар Эстонийн Люксембург дахь өгөгдлийн элчин сайдын яам гэсэн зүйл байна. Тэгээд Европын Холбооны өгөгдлийн актууд байна. Энэ дээр сая Батчимэг гишүүн дурдаж байсан нөгөө эрсдэлүүдээ бид хамтад нь тооцох ёстой болов уу гэж бодож байна. Энэ гадаадын ийм хуулийн этгээдэд халдашгүй байдал буюу тийм эрх олгохоор зөвхөн өгөгдөл дээр нь олгох гээд байна уу, эсвэл тухайн ингээд дата төвийг барих байгууламж, тэр орчин дээр нь тийм халдашгүй эрх олгоно гэхээр Монгол Улсад байгаа гадаадын элчин сайдын яамд шиг тийм нөхцөл үйлчлэхээр ороод байна уу? Энэ дээр нэг тодорхой хариулт өгөөч гэсэн хоёр дахь асуулт байна.

Гурав дахь нь болохоор, дата төв орж ирээд үүнийгээ нөгөө дулаан маш их ялгаруулдаг, Швед миний зөв санаж байвал Nokia-гийн /Нокиа/ Дата төв гэж байдаг, тухайн Nokia-гийн шинжлэх ухааны судалгааны төв нь нийт дата төвөөсөө ялгарч байгаа дулааныхаа ашиглаад тэр хотынхоо дулаан хангамжийг нь 40 хувь хангадаг юм байна лээ. Тэгэхээр байршлын хувьд та бүхнээс асуух гэсэн юм. Яг одоогийн байдлаар эдийн засгийн эрх чөлөөт, эдийн засгийн тусгай бүс энэ тэрээр тооцож байгаа юм байна. Ингээд үзэх юм бол бид яг боломжит Монгол Улс дотор байрлаад, хаана нь дата төв бариад явах юм бол тэндээс ялгарч байгаа дулаанаар энэ хот, сум, суурин газруудыг дулаанаар хангах боломж байгаа болов уу гэж бодож байна. Энэ дээр хэрвээ судалгаа байгаад боломжит байршлууд байгаа бол энд хариулж өгөөч гэсэн 3 асуулт байна.

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя.

Ч.Номин: Лувсанжамц гишүүний асуултад хариулъя. Юун түрүүнд бид дэлхийн зах зээлд дараагийн ямар бүтээгдэхүүнээр өөрийнхөө экспортыг бүрдүүлж, дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх вэ гэдгээ тодорхойлох хэрэгтэй болж байгаа улс эх орноороо. Бид өнөөдрийг хүртэл дандаа л уул уурхайн бүтээгдэхүүн дээр, уул уурхайн салбар дээр тулгуурласан эдийн засагтай явж байна. Нийт экспортын 90 гаруй хувь нь уул уурхайн бүтээгдэхүүнүүдээс тулгуурлаж байна. Тэгвэл бид, Монгол Улс дараагийн дэлхийд нөлөөтэй бүхий, цаашлаад дэлхийн эдийн засагт өрсөлдөх чадвартай салбарыг энэ өгөгдлийн салбар гэж үзэж байгаа байхгүй юү. Ингэж үзэхдээ бид ямар хэмжээнд нь оролцох боломжтой байна вэ гэж харж байгаа вэ гэхээр бид нэгдүгээрт мэдээж байгалийн баялаг буюу conductive /кондактив/ материалуудаараа оролцох байх, хоёрдугаарт, боловсруулалт буюу дата центр дээр манай улс орох юм байна гэж харж байгаа. Ингээд дата центрийн энэ хэсэг дээр орохоор олон улсын томоохон хөрөнгө оруулагч нараас тавьж байгаа гол суурь нөхцөл байгаа. Тэр нь юу вэ гэхээр, танай улсад датагаа бид авчраад боловсруулахдаа, AI боловсруулах тооцоолол хийх, хадгалахад манай датад танай улсын хуулиар, хуулийн байгууллагууд орж ирээд халдахгүй байгаач гэдэг энэ хүсэлтийг тавьж байгаа байхгүй юү. Нэг ёсондоо энэ чинь ингээд маш олон цагаар

датагаа боловсруулдаг, тэгээд байж байтал манай нэг орон нутгийн цагдаа ирээд юу гэдэг юм эрчим хүчийг нь таслах ч юм уу, эсвэл дотоод датаг нь унтраах юм бол энэ нөгөө хиймэл оюунаа боловсруулж байгаа ажил маань дахиад шинээр эхлэх болдог, ингээд доголдол үүсдэг учраас энийг зохицуулж өгөөч гэж байгаа учраас бид data sovereignty /дата соранте/ буюу өгөгдлийн бие даасан байдлыг хангаж өгч байгаа ийм зохицуулалт оруулж ирж байгаа гэдгийг хэлье.

Яг өнөөдрийн байдлаар бид энэ компани тийм байдлаар орсон байна гэж шууд нэр зааж болохгүй байна. Өнөөдөр бид яг 7 дата төвийн төсөл дээр санамж бичиг зурагдсан байгаа. Энэ нь 5 аймаг, Улаанбаатарт баригдахаар байгаа, 400-аас 800 МВт-ын дата центрүүдийг барих гэж байгаа. Яг түрүүн Лувсанжамц гишүүн маш тодорхой, ойлгомжтой зүйлийг хэллээ. Энэ дата төв гэдэг бол өөрөө дулаан ялгаруулдаг, дулаан ялгаруулалтуудыг бид эргэж ашиглах боломж байдаг. Нэгдүгээрт, ер нь дата төвийг бид үйл ажиллагаанд оруулснаар ямар зүйл гарч ирэх гээд байгаа вэ гэхээр, бид сэргээгдэх эрчим хүчний нөөц байгаа, 2.6 тераватт сэргээгдэх эрчмийн нөөц байгаа. Энэ сэргээгдэх эрчим хүчнийхээ нөөцийг бид эрчим хүч болгоод, эрчим хүчээ цааш нь бид дата боловсруулах дэд бүтэц дээр дата боловсруулаад, ингээд бид дата экспортлох гэж байгаа энэ бизнесийг Монгол Улсад, энэ эдийн засгийг Монгол Улсад хөгжүүлэх гэж байгаа. Тэгэхээр энэ дата боловсруулалт нь манай нутаг орны байршил маш эергээр байгаа. Угаасаа сэрүүн дулаан уур амьсгалтай учраас хөргөлтийн зардлыг 40 хувиар бууруулж байгаа. Ийм учраас тооцооллын зардал дээрээ, тооцоолол дээр илүү их эрчим хүчийг үүсгэх боломж бүрдэж байгаа учраас олон улсын хөрөнгө оруулагч нарт их давуу тал үүсгэж байгаа.

Цаашлаад бид энэ дата төвүүдийг ямар байршлууд дээр илүү байх ёстой вэ гэж харж байгаа вэ гэхээр, бид нүүрсний болон сэргээгдэх эрчим хүчний нөөцтэй байршлууд дээр гэж үзэж байна. Нэг ёсондоо баруун бүс, говийн бүсүүд дээр, бид энэ дата төвүүд, ер нь зүүн бүс дээр байх боломжтой байна гэдэг энэ хуваарилалтууд гарч ирж байгаа. Дата төв дээр дараагийн нэг гол зүйл юу байдаг вэ гэхээр сүлжээний бие даасан байдал байдаг. Тэгэхээр хамгийн түрүүнд бид сүлжээгээ тодорхойлох хэрэгтэй. Тэгээд Монгол Улсын хэмжээнд 3 бие даасан сүлжээ буюу транзит сүлжээ, энэ чинь нөгөө cross-border data exchange /кросс-бордер дата эксченж/ гэж хэлж байгаа учраас өөр улс руу буцаад датагаа ямар нэгэн эрсдэлгүй татаж авах боломжтой сүлжээний дэд бүтцийг бий болгох ёстой байгаа. Тийм учраас бид баруун болон говийн бүсүүдээр дата төвүүдийг бий болгоно гэж үзэж байгаа. Энэ ч хүрээндээ илүүдэл гарч байгаа дулааныг цуглуулаад, энэ дулаанаараа ойр орчмын хот, суурин газрыг дулаанаар хангах зохицуулалттайгаар энэ хууль дээр орж ирж байгаа.

Б.Заяабал: Лувсанжамц гишүүний микрофоныг өгье.

Г.Лувсанжамц: Тодорхой хариулсанд баярлалаа. Хуулиа хэлэлцээд явж байхад тухай бүрд нь сайдын зүгээс танилцуулгууд хийгдээд яваад, одоогоор хэлэх боломжгүй мэдээллүүд нь нээлттэй болоод явах болов уу гэж бодож байна. Энэ дээр нэг зүйлийг цаашдаа Их Хурал ч гэсэн анхаарах ёстой, хуулийн төсөл дээр анхаарах ёстой зүйл нь манай гуравдагч хөршийн бодлого байгаа болов уу гэж бодож байна. Мэдээж хоёр хөршийн боломж, бололцоог бүрэн хаах нь утгагүй зүйл байх. Гэхдээ гуравдагч хөршдөө боломжийн орж ирэх нөхцөл байдлыг нь бий болгоосой гэж бодож байна. Яг ингээд нөгөө дата өгөгдөл дээр анхаарч байгаа манай гуравдагч стратегийн хөршүүд, улсууд адилхан бодлогын бичиг баримтууд

гаргаад яваад байгаа. Тухайлбал, Япон улс шинэ Ерөнхий сайд нь 17 стратеги гаргаад тэрнийх нь нэг нь бол яг энэ өгөгдөл, хиймэл оюун ухаан, дата төв гэсэн зүйлүүд явж байгаа. Бүх дата төвүүдээ хойшоогоо хүйтэн, сэрүүн газар луугаа нүүлгээд, тэгээд илүү цаашаа хэрэгцээ, эрэлт байна гэсэн байдлаар мэдээллүүд гарч байгаа болохоор гадаад харилцааны асуудал дээрээ ч гэсэн гуравдагч хөршөө бодолцсон агуулгатайгаар батлагдаасай гэж бодож байна.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгье.

Ч.Номин: Лувсанжамц гишүүн яг зөв асуудлыг тодорхойлж байна. Манай улсын нэг давуу тал юу байгаа вэ гэхээр, бид бүхэн дэлхийн хамгийн том хиймэл оюуны foundation model /фаундэйшн модель/ буюу суурь модель хийж байгаа Хятад улстай хиллэж байгаа. Энэ ч утгаараа, хоёрдугаарт манай улс нөгөө гуравдагч хөршийн бодлоготой ардчилсан улс учраас бид нар гуравдагч хөрштэй хамтарч ажиллах боломжууд маш их байгаа. Нэг ёсондоо Хятад улсын иргэдэд AI-ийн үйлчилгээ үзүүлэх сонирхолтой бөгөөд тухайн улсад өөрийнхөө өгөгдлийг байлгах сонирхолгүй гуравдагч хөршийн дата төвүүд Монголд баригдах боломжууд маш их нээлттэй болж байгаа. Бидний санамж бичиг зурсан байгууллагууд дотор Япон, Хонконг, Сингапур, АНУ-уудаас байгаа. Тэгэхээр энэ хууль бол бүх улсын аж ахуйн нэгжүүдэд нээлттэй хууль байгаа.

Б.Заяабал: Баярлалаа. Ундраа гишүүн Улсын Их Хурлын даргын өрөөнд олон улсын байгууллагатай уулзалттай байгаа, чөлөө аваад явсан. Бямбасүрэн гишүүний микрофоныг өгье.

Ш.Бямбасүрэн: Өгөгдлийн тухай хуулийг танилцуулгаас нь харахад бол ер нь өгөгдлийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах буюу дата төвүүд Монгол Улсад байгуулах нь тэргүүн ач холбогдол гэж харахаар юм байна. Тэгээд ер нь энэ хууль батлагдсанаар иргэд, аж ахуйн нэгж, энэ төрийн байгууллагад гарах яг бодит өөрчлөлт юу вэ, хэмжиж болохуйц үр дүн ер нь юу вэ гэж асуумаар байна.

Тэгээд хуулийн дээр болохоор төрийн их өгөгдлийн дэд бүтцийн техникийн шаардлага, архитектурыг нэг сайд баталж, төрийн өгөгдөл солилцох тогтолцоог төвлөрүүлнэ гэхчхэн байна. Тэгээд яах вэ, энэ төвлөрөл, хэт их төвлөрөл нэг газар, байгууллага, нэг хүн дээр, нэг байгууллага дээр төвлөрөх тийм эрсдэл байж болох уу гэж асуухыг хүсэж байна.

Ер нь энэ хандалтын бүртгэлийг хараат бус байгууллага хянах тийм зохицуулалт байгаа юу өгөгдөл рүү? Тэгэхгүй бол бид мэдээллийн аюулгүй байдал гээд энэ талаар түрүүн Эрдэнэбат гишүүн нэлээн асуугаад байх шиг байсан. Тэгээд өгөгдөл нийлүүлэх үүрэг, техникийн шаардлага хувийн хэвшлүүд дээр тавигдах юм шиг байна. Яагаад гэвэл энэ хуулийн зохицуулалтын 3.2 дээр төрийн байгууллага, тэгээд өмчийн хэлбэрээс үл харгалзан дагаж мөрдөнө гэхчхэн байгаа. Тэгэхээр хувийн хэвшлүүд дээр тавигдах тэр өгөгдөл нийлүүлэх тэр шаардлага нь жижиг, дунд аж ахуйн нэгж дээр том дарамт болох уу, эсвэл эсрэгээрээ нөгөө том байгууллагуудад давуу эрх болдог ч гэдэг юм уу. Тэгэхээр хувийн хэвшлүүд дээр тавих, зарцуулагдах зардлын тооцоо гэж юм байгаа юу гэж асууя.

Б.Заяабал: Номин сайдын микрофоныг өгнө үү.

Ч.Номин: Энэхүү хуулийн үндсэн зарчим бол төр өгөгдлийг эргэлтэд оруулах суурийг бий болгоод, хувийн хэвшлүүд маань өөрсдөө өгөгдлийг авч, өөрсдийн бизнестээ, шинэ төрлийн технологитой ажиллах боломжийг бий болгож байгаа. Тэгэхээр хувийн хэвшил болон хувь хүн өгөгдлөө өгөх үүрэг хүлээхгүй. Харин ямар нэгэн байдлаар хувийн хэвшил өөрийн өгөгдлийн сан үүсгэсэн тохиолдолд тавигдах стандартууд дээр үүрэг хүлээж байгаа. Нэг ёсондоо энэ чинь янз бүрийн мэдээллийг нэг дор, өгөгдлүүдийг нэг дор байлгаж байгаа учраас стандарттай байх ёстой, ядаж кибер аюулгүй байдлын стандарттай байх ёстой гээд ингээд стандарт дээрээ үүрэг хүлээж байгаа. Тэгэхээр ямар нэгэн өгөх шаардлага байхгүй.

Нөгөө талдаа энэ төрийн их өгөгдлийн сан гэдэг зүйл бол аль хэдийн Мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль болон Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль, Хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хууль дээр зохицуулагдчихсан. Өнөөдөр манай Үндэсний дата төв дээр энэ мэдээллийн сан байж байдаг. Бид энийг стандартжуулаад, харин иргэд нэг удаа мэдээллээ өгөөд, нээлттэй мэдээллийг нь бид хувийн хэвшилд эргэлтэд оруулах боломжийг бий болгож байгаа. Хоёр дахь нь, дахиад төрд олон удаа иргэд маань мэдээлэл өгөх шаардлагагүй, төрийн байгууллагууд дотооддоо мэдээллээ onse-only /ванс-онли/ зарчмаар шилжүүлэх боломжтой. Дээрээс нь хиймэл оюуныг боловсруулах боломжтой болгож байгаа ийм зохицуулалт байгаа гэдгийг хэлье.

Дараагийн нэг зүйл, Засгийн газар, холбогдох яам, Ерөнхий сайдын дэргэдэх Үндэсний өгөгдлийн зөвлөл, Үндэсний статистикийн хороо, Үндэсний дата төвүүд бүгдээрээ чиг үүрэг хүлээж байгаа. Дээрээс нь бид энэ өгөгдлийг хэрхэн хэрэглэж байгаа талаар Улсын Их Хурал дээр тайлан тавьдаг болж байгаа. Бүх өгөгдлүүд нөгөө технологи хөгжсөн учраас өгөгдөлд харьцаж байгаа, өгөгдлийг ашиглаж байгаа бүх мэдээллүүд мета дата түвшинд бүртгэгдээд явна. Тийм учраас өгөгдлийн баталгаатай, найдвартай байдлыг хангах боломж бүрдэж байгаа гэдгийг хэлье. Тэгээд Үндэсний статистикийн хороо хяналтыг давхар тавьж байхаар зохицуулалт орсон байгаа.

Б.Заяабал: Бямбасүрэн гишүүн.

Ч.Номин: Би дуусгачихъя, дутуу хариулчихлаа, уучлаарай. Энэ нөгөө иргэдэд, төрд ямар үр өгөөж өгч байгаа гээд тэгж байна. Ер нь төрийн удирдлагад ямар өгөөж өгч байгаа вэ гэхээр, өгөгдөл суурьтай шийдвэрүүдийг гаргах боломжийг бий болгож байна. Нэг ёсондоо бид хиймэл оюун ухааныг ашиглах боломж бүрдэж байна, нэгдсэн каталогтой болж байна, стандарттай болж байна. Нөгөө өгөгдлөө ямар нэгэн аюулгүй солилцох, бүртгэх боломжийг бүрдүүлж байгаа. Иргэдэд өгөгдлийг хүртээмжтэй ашиглах боломжийг бий болгож байгаа хувийн хэвшлүүдэд гэсэн үг. Тэгэхээр нээлттэй болгож байна. Төрийн нөгөө хязгаарлагдаагүй өгөгдлийг нээлттэй болгож байгаа. Тэгэхээр хувийн хэвшлүүд маань ашиглах боломжийг бий болгож байна гэсэн үг. Эдийн засагт эргэлт үүснэ гэж үзэж байгаа. Өгөгдлийг лицензжүүлээд, энэ лицензийнхээ хүрээнд гэрээлээд, өгөгдөл хувийн хэвшил хоорондоо шилжих боломжтой. Хоёр банк хоорондоо анонимжуулсан буюу ямар нэгэн иргэдийн мэдээллийг нууцжуулсан ийм өгөгдлийг хоорондоо солилцох боломж үүсэж байгаа гэж үзэж байгаа. Дахиад дээрээс нь судалгаа шинжилгээний, инновацын энэ чиглэлээр боломжууд нэмэгдэж байгаа гэж харж байгаа. Тэгээд мэдээж бид олон улсын хөрөнгө оруулалт татах энэ суурь тавигдаж байгаа хууль гэж харж байгаа.

Б.Заяабал: Бямбасүрэн гишүүний микрофоныг өгье.

Ш.Бямбасүрэн: Өгөгдөл цуглуулж л байгаа бол стандарт тавина гээд тэгж байна. Тэгээд ингээд компанийн харилцагчийн мэдээлэл, зах зээлийн судалгаа, тэр үйлдвэрлэлийн процессоос бий болгож байгаа тэр өгөгдлүүд чинь тэр компанийн өрсөлдөх давуу чанарынх нь нэг байхгүй юү. Тэгэнгүүт яг энэ стандартаараа та нар ийм юм тавь гэнгүүт нөгөө нэг жижиг, дунд дээр хүндрэл учрах уу, нөгөө стандартыг чинь хангахын тулд тэрний зардлын тийм юу гэж байгаа юу л гэж асуугаад байгаа байхгүй юү, томууд бол угаасаа энийг бол хийгээд явчих байх.

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя.

Ч.Номин: Энэ дээр Бямбасүрэн гишүүнээ, би жоохон буруу тайлбарласан байж магадгүй байна. Ер нь нөгөө өгөгдлийг солилцох сан үүсгэж байгаа хувийн хэвшлүүд дээр стандарт тавихыг хэлж байгаа байхгүй юү. Өгөгдөл маань амьдралын мөчлөгийн 11 шаттай, цуглуулахаас эхлээд устгах хүртэл. Тэгэхээр энэ хугацаандаа түрүүний хэлээд байгаа иргэдийнхээ аюулгүй байдал, иргэдийн мэдээллийн аюулгүй байдал, өөр цуглуулсан мэдээллийнхээ аюулгүй байдлыг хангах үүднээс стандарттай байна гэж байгаа. Тэрнээс биш хувийн хэвшлүүд өөрсдөө дотооддоо мэдээллээ хэрэглэх, өөрсдийнхөө ямар нэгэн дараагийн эзэмшигчид шилжүүлэхгүй өөрсдөө хэрэглэж байгаа тохиолдолд өгөгдөл эзэмшигч учраас тэр өгөгдөл эзэмшигчийнхээ хүрээнд өөрсдөө үйл ажиллагаагаа явуулж болно гэсэн үг. Тэгэхээр ямар нэгэн нэмэлт төсөв, санхүүгийн зардлыг хувийн хэвшил дээр өгөгдлийн эдийн засгийн эргэлтэд оруулах гээгүй л бол байхгүй гэсэн үг.

Б.Заяабал: Ундраа гишүүн байхгүй, чөлөө аваад явсан, хасъя. Мандхай гишүүний микрофоныг өгье.

М.Мандхай: Энэ хуулийг үзэл баримтлалын хувьд дэмжиж байгаа. Тэгээд ер нь манай Монгол Улсад эдийн засгийн нэг том, өгөгдөлд суурилсан энэ эдийн засгийг эргэлтэд оруулж байгаа боломж үүсэж байгаа, орчин цагтай хөл залгаж явах ийм хууль гэж харж байгаа. Тэгээд яах вэ, одоо ингээд бусад улс орнууд яг энэ, жишээлбэл Малайз улс бол хамгийн нэг сайн жишээ гэдэгт яригддаг юм байна лээ. Газар доорх, далайн гүнд хөргүүртэй дата центрийг байгуулаад амжилттай явж байгаа. Монгол Улсын хувьд ч гэсэн энэ хүйтэн цаг агаартай улсын хувьд ч гэсэн энэ төв байгуулах нь эргээд тогтвортой, энийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад ач холбогдолтой гэж харж байгаа.

Надад 3 асуулт байна. Нэгдүгээрт, энэ Монголд энэ дата центрийг байгуулахдаа энэ хуулиар ингээд зөвхөн нөөц дата төв байхаар ер нь байгуулагдаж байгаа юу? Нэг ёсондоо нөгөө бид нарын яриад байдаг манайхаар cloud /клауд/ гээд байгаа шүү дээ. Тэгэхээр энэ клауд болгож ашиглаж байгаа. Тэгэхээр энийг зөвхөн нөөц болгож, нөөц дата төв байх юм уу, эсвэл энийгээ өөрөө ашиглаад мөнгө олдог тийм боломж үүсгэх үү гэдгийг нэгдүгээрт тодруулаад өгөөрэй.

Тэгээд хоёрдугаарт болохоор, жишээлбэл ер нь энэ өгөгдлийг бид нөгөө талх худалдаж аваад борлуулдаг, бензин импортоор аваад шатахуун түгээх газрууд нь ингээд түгээж өгдөг шиг, яг энэ өгөгдлийг бид нар бас л яг энэ ажлын байрыг бий болгодог, ДНБ-ий яг энэ хэдэн хувьтай тэнцэх ийм бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг ийм хэмжээний бизнес болгож өргөжүүлэх нь өөрөө ач холбогдолтой гэж харж байгаа.

Тэгэхээр яг энэнтэй адилхнаар энэ өгөгдлийг яг тийм түвшинд энэ хуулийг ер нь өргөжүүлж хөгжүүлэхээр харж байгаа юу, эсвэл зүгээр ийм процессын шинж чанартай хууль байх уу гэдэг дээр нэг тодруулаад өгөөрэй.

Гуравдугаар асуулт нь болохоороо, өгөгдлийг эргэлтэд оруулж байгаа улс орнуудын нэг жишиг бол Солонгос Улс байгаа. Жишээлбэл, датаг ингээд нэг санд хийгээд нөгөө цоожтой авдар руу хийгээд орхичих биш, эргүүлээд тэр датаг нь дунд нь ингээд байгууллага хооронд нь баталгаажуулж өгөөд, тэгээд тэрийг нь зардаг, борлуулдаг, гэхдээ тэрэн дээрээ өөрөө хяналт тавьдаг. Жишээлбэл, энэ өгөгдлийг ангилна гэхихсэн байгаад байгаа шүү дээ. Тэгэхээр бусад улс орнууд чинь нэг дөрвөөс таван удаагийн ийм үнэлээд, ангилал хийгээд байх шиг байгаа юм. Тэгэхээр энэ төлбөртэй ийм зарах ийм ангилал гарах уу? Жишээлбэл Юнителийн хэрэглэгчийг, манайд нэг төсөл явж байсан шүү дээ, түгжрэлийг бууруулах гээд тэгэнгүүт Юнителийн хэрэглэгчийн дата мэдээлэл хэрэг болоод байна. Тэгэх юм бол бид Улаанбаатар хотын түгжрэлийг энэ дата мэдээлэл дээр суугаад хэрэгжүүлэх боломжтой юм байна. Тэгтэл Юнител болохоор.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя.

Ч.Номин: Мандхай гишүүн маш зөв асуудлуудыг хөндлөө. Яг л таны сая хөндсөн асуудлуудыг бид шийдэх гээд байгаа гэсэн үг. Нэгдүгээрт, хамгийн түрүүнд ярьчихъя, Юнителийн хэрэглэгч нарын мэдээллийг бид анонимжуулах буюу эзнийг нь танихгүй болгоод, их өгөгдөл болгоод, энэ их өгөгдлөөрөө хиймэл оюун суурьтай шийдвэр гаргах боломжийг бий болгож байгаа ийм хууль гэсэн үг. Тэгэхээр Юнител замын түгжрэлийн асуудлыг шийдэл, замын түгжрэлтэй холбогдолтойгоор хиймэл оюун ухаанд боловсруулалт хийгдэх шаардлагатай гэвэл Юнителийн хэрэглэгч нарын байршлыг бид хэн тэр байршилд гэдгийг нь мэдэгдэхгүй болгоод, энэ байршилд ийм хэмжээний хэрэглэгч нар байна гэдэг анонимжуулсан мэдээллийг хоорондоо борлуулаад, энэ дээрээ суурилсан шийдвэр гаргах, энэ хиймэл оюун ухааныг хөгжүүлэх боломжтой гэсэн үг. Тэгэхээр яг л бид өгөгдлийг эдийн засгийн нөөц болгож ашиглаад, инновац, шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох, бүтээгдэхүүн болгох гэж байгаа энэ хууль байгаа. Тэгэхээр энэ бүтээгдэхүүн болж хоорондоо шилжүүлэх боломжийг бүрдүүлж байгаа гэдгийг хэлье.

Дээрээс нь энэ дата төвийн асуудлыг асуулаа. Ер нь энэ хуулийн гол үзэл баримтлал нь юу вэ гэхээр, төр хууль, эрх зүйн орчноо бүрдүүлээд, зохицуулалтыг бий болгож өгөөд, хувийн хэвшил суурьтай, дотоодын болон олон улсын хөрөнгө оруулалттай дата төвүүдийг Монголд бий болгох энэ зохицуулалт орж ирж байгаа. Энэ нь нэг талдаа дан ганц хадгалалтын дата төв биш, нөгөө талдаа өндөр технологийн тооцооллын төвүүд байж болно гэсэн үг байхгүй юу. Эсвэл хиймэл оюун ухааны сургалтын төвүүд байж болно. Тэгэхээр хувийн хэвшил маань өгөгдлийг өөрсдийнхөө эргэлтэд оруулж, хиймэл оюун ухааныг боловсруулах төвүүдийг бий болгож болох зохицуулалттайгаар энэ хууль маань орж ирж байгаа гэдгийг хэлье. Өөр юу асуулаа, тодруулах уу?

Б.Заяабал: Мандхай гишүүний микрофон.

М.Мандхай: Яах вэ, нөгөө энэ нь өөрөө аягүй ач холбогдолтой учраас асуугаад байгаа юм л даа. Жишээлбэл ингээд өгөгдлийг ингээд ангиллаар нь хуваагаад 1, 2, 3, 4, 5 ч гэдэг юм уу, тийм ээ, тэгэнгүүт гурав дахь ангиллыг, жишээлбэл энэ нь өөрөө эдийн засгийн эргэлтэд оруулж болох юм байна гээд.

Жишээлбэл Юнителийн хэрэглэгчийн датаг Юнител өөрөө зарж болохгүй байхгүй юү. Энэ чинь нөгөө мэдээллийн нууцлалын хуулиараа хамаагүй хүний мэдээлэл, хувь хүний мэдээллийг зарж болохгүй шүү дээ. Тэгэнгүүт, жишээлбэл Үндэсний статистикийн хороо тэр дата мэдээллийг нь худалдаж аваад бас ашиглахаар тэр хоёрын хооронд нөгөө баталгаажуулалтын нэг дундын ийм хяналт тавьдаг субъект байхгүй болчихоор эрсдэлтэй байхгүй юү. Тэгэхээр Солонгос Улс энэ тэр гээд бусад улс орнууд хамгийн зөв ашиглаж байгаа юм бол дунд нь ийм хяналт тавьдаг байгууллага байгаад байгаа юм. Тэгээд тэр датаг нь аваад баталгаажуулчхаад, юу гэдэг юм статистик ч юм уу, бусад төсөл байгуулах гэж байгаа компаниуд руу зарж байгаа шүү дээ. Тэгээд тэр нь өөрөө аюулгүй.../минут дуусав/

Б.Заяабал: Номин сайд хариулъя.

Ч.Номин: Нэгдүгээрт болохоор энэ нөгөө аудитлаж, баталгаажуулах ажлуудыг бид Үндэсний статистикийн хороон дээр тодорхой түвшинд үүрэгжүүлж байгаа. Энийг бид дараагийн хэрвээ хэлэлцэх эсэх нь шийдэгдвэл ажлын хэсэг дээр нэмэлтээр анхаарч явъя, энэ баталгаажуулах гэдэг маш зөв. Гэхдээ хуулийн нөгөө үзэл баримтлал маань хувийн хэвшил хоорондоо Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулиар хязгаарлагдсан, дахиад Хувь хүний мэдээллийн тухай хуулиар хязгаарлагдсанаас бусад мэдээллийг хоорондоо шилжүүлэх боломжтойгоор зохицуулалт хийж байгаа. Тийм учраас энэ дээр, энэ хуулийн 4 дүгээр зүйл дээр дата эзэмшигч гэж хэн юм, дата-н эзэн гэж хэн юм, боловсруулагч гэж хэн юм гэдэг ийм томъёоллуудыг оруулж ирж байгаа. Нөгөө талдаа анонимжуулна гэдэг нь нөгөө хувь хүний мэдээллийг байхгүй болгоод, эзэнгүйжүүлж байгаа мэдээлэл гэсэн үг байхгүй юү. Тэгэхээр нэгтгээд гаргаад ирэхээр нь big data болж орж ирээд, их өгөгдлийн хүрээнд орж ирж байгаа учраас нөгөө хиймэл оюун дээр боловсруулах боломж нь бүрдэж, үүсэж байгаа л гэсэн үг.

Б.Заяабал: Баярлалаа. Ингээд гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. Хууль санаачлагчийн илтгэл, хууль тогтоомжийн хэрэгцээ шаардлага, хуулийн төслийн үр нөлөө, зардлын тооцоо болон хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай холбогдуулан дэмжсэн, дэмжээгүй байр суурь илэрхийлж үг хэлэх боломжтой байгаа. Ингээд үг хэлэх гишүүд байвал нэрээ өгье. Үг хэлэх гишүүн Үүрийнтуяа гишүүнээр тасаллаа. Үүрийнтуяа гишүүний микрофоныг өгье.

Д.Үүрийнтуяа: Хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжиж байгаа. Яг бидэнд энэ эрх зүйн зохицуулалт яг энэ цаг хугацаанд хэрэгтэй юу гэвэл хэрэгтэй. Яг энэ ажлын хэсэг мэдээж энэ Их Хурал дээр байгуулагдаад ажиллах үед нэлээдгүй хэдэн асуудлыг анхаарах хэрэгтэй гэж бодож байгаа. Тэгэхээр хууль санаачлагчийн хувьд ч гэсэн энэ асуудлууд дээр тодорхой судалгаа, мэдээллүүдээр ажлын хэсэгт дэмжлэг үзүүлж цаашдаа ажиллах хэрэг гарах байх.

Миний хувьд хамгийн их болгоомжилж байгаа зүйл, нэгдүгээрт, энэ мэдээллийн аюулгүй байдлыг хэрхэн яаж хангах гэж байгаа юм бэ? Кибер аюулгүй байдлынхаа нөхцөл байдлыг яаж тооцож байгаа юм бэ? Аюулгүй байдлыг хангах дэд бүтцийнхээ асуудлыг хэрхэн тооцож байгаа юм бэ? Бид нар чинь өнөөдөр бол хүний хиймэл дагуул дээр л мэдээллээ хадгалж, тэндээс бүх мэдээллүүдээ авч байгаа, энэ нөхцөл байдалд хэрхэн яаж хийх юм бэ? Дээр нь энэ нэр томъёоны хувьд, зүгээр хуульд тодорхойлсон тодорхойлолт гэхээсээ илүү өнөөдөр энэ big data чинь нэг хүний мэдээлэл, нэг байгууллагын мэдээлэл биш, хэд хэдэн тэрбумаараа мэдээллүүд цугларч байгаа энэ үед тухайн мэдээллийн эзэн буюу өмчлөгч хэн байх

юм бэ гэхээр, тэр өмчлөгч болгонтой очоод лиценз аваад, зөвшөөрөл аваад явах боломжгүй шүү дээ. Тэгэхээр энэний харилцааг хэрхэн яаж уялдуулж оруулах вэ гэдэг дээр анхаарах хэрэгтэй юм байна гэж бодож байна.

Хоёр дахь анхаарах асуудал бол энэ гадаад дата төвийн асуудал. Гадаад дата төвтэй байдаг, гадаадад дата төвийн, бусад улс орнуудаас дата төвийнхөө үйлчилгээ, сервисийг авдаг улс орнууд байна л даа, ялангуяа энэ хөгжиж байгаа болон буурай орнуудад л байгаад байгаа юм. Тэгээд энэ дээр том том эрсдэлүүд бидэнд бий шүү. Өнөөдөр улс орны тусгаар тогтнолын асуудал, мэдээллийн аюулгүй байдал, эдийн засгийн аюулгүй байдлынхаа тусгаар тогтнолыг ярьдаг болчихсон цаг хугацаанд бид нар энэ мэдээллийн аюулгүй байдлын тусгаар тогтнолдоо ямар хэмжээний эрсдэл үүсэх вэ гэдгээ тооцох ёстой. Геополитикийн нөхцөл байдал хурцадмал байгаа дэлхий дахинд дэг журмаа алдчихсан, эмх замбараагаа алдаж, нөгөө явдаг журмаа бараг эргэж харж яах ёстой юм бэ гэдэг дээрээ эргэлзэж байгаа энэ цаг хугацаанд геополитикийн нөхцөл байдал мэдээллийн энэ дата баазын маань аюулгүй байдалд нөлөөлнө. Эдийн засгийн хувьд бусад улс оронд боломжоо алдах юм биш биз дээ, эдийн засгийн аюулгүй байдалд яаж нөлөөлж байгаа вэ гэдгээ бодох хэрэгтэй.

Нөгөө талдаа хэтэрхий бид нар гаднын хамааралтай болчих ийм нөхцөл байдал үүсэх вий дээ. Тэгэхээр энэ бол тусгаар тогтнолын аюулгүй байдлын асуудал учраас энэ тал дээрээ олон талын судалгаануудыг танилцуулж, харьцуулж, энэ эрсдэл болгоныг чекэлж явах ёстой шүү. Тэгээд эцсийн дүндээ бол энэ хуулийг хэлэлцэхийг нь дэмжээд, ажлын хэсгийн хүрээнд нэлээн сайжруулж ажиллах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Б.Заяабал: Булгантуяа гишүүний микрофоныг өгье.

Х.Булгантуяа: Би энэ хуулийг дэмжиж байгаа юм. Бидний хувьд, яах вэ, өгөгдөл гэдгийг энэ зохицуулалт нь хоёр янзаар орж ирж байгаа юм. Нэгдүгээрт, өнөөдөр тэртээ тэргүй төр засагт ч тэр, хувийн хэвшилд ч гэсэн маш их өгөгдөл бий болсон. Манай Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яаман дээр гэж байхад ер нь Монголын бараг бүх иргэдийн тодорхой хэмжээгээр мэдээллүүд байгаа. Хүүхдүүдийн хувьд бүгдээрээ хүүхдийн мөнгө авч байгаа учраас байна, ахмадуудын маань хувьд тэтгэвэр авч байгаа, НДШ төлж байгаа иргэдийн хувьд, халамж авч байгаа иргэдийн хувьд гээд бараг бүх мэдээллүүд байгаа. Хэрвээ энэ бүх өгөгдлүүдийг, мэдээллүүдийг зөв ашиглаж чадах юм бол төрийн бодлого ч гэсэн маш их оновчтой гарах боломж, бололцоо байгаа.

Бид нар ингээд л нэг хууль өргөн барихад үр дүнгийн, нийгэм, эдийн засгийн судалгааны ажил гээд судалгааны байгууллагууд дээр хийдэг юм, одоо нэлээн мөнгө төгрөг өгч хийлгэнэ тэрийгээ. Одоо бол бараг энэ өгөгдлүүдийг бараг хиймэл оюун ухаанд ачаалахад энэ нийгэм, эдийн засгийн үр дүнгийн судалгааг хийж болохоор болчихсон. Тэгэхээр нэгдүгээрт, энэ төрд байгаа мэдээллүүдээ хэрхэн яаж ашиглах вэ гэдгийг өмнө нь манай 2020-оос 2024 оны Улсын Их Хурал дээр big data, энэ датануудыг хэрхэн яаж ашиглах вэ гэдэг талаар бид нар нэлээдгүй ярьдаг байсан.

Хоёр дахь нь болохоороо, дата centruудийг барьж байгуулахад энэ чинь ганцхан Монголын мэдээлэл байршуулах асуудал ерөөсөө биш. Тэгэхээр гаднынхан ч гэсэндээ гаднын маш их мэдээллүүдийг байршуулахад өөрсдийнхөө

үнэт зүйлийг хэрхэн яаж хамгаалах вэ, үүн дээр энэ улсын эрх зүйн орчин юу байгаа вэ гэдгийг өөрийн эрхгүй харж гарна. Хэрвээ Монгол Улс нөгөө хүмүүсийнх нь банкны мэдээлэл, эрүүл мэндийн мэдээллээс авхуулаад энэ их мэдээллүүдэд нь дуртай үедээ дайраад орчихдог, эсхүл төрийн бодлогоор аваад ашиглачихдаг ч байдаг юм уу ийм байх юм бол энд хэн ч хөрөнгө оруулалт хийхгүй. Энэ яг л уул уурхайтай адилхан. Танд лиценз өглөө гэснээ нэг өдөр нь дайрч ороод авчхаж чадах юм бол хэн энд хөрөнгө оруулалт хийх вэ дээ. Тэгэхээр энэ зохицуулалт нь, нэгдүгээрт Монголын төр дээр байгаа, Монголын байгууллагууд дээр байгаа өгөгдлийн зохицуулалт, нөгөөдөх нь болохоороо дата центр байгуулаад өөрсдөө өгөгдлөө бий болгох, хадгалах энэ гаднын хөрөнгө оруулагчдын зохицуулалтыг давхар хийж өгч байгаа юм байна гэж ойлгож байгаа юм.

Тэгээд би үүнийг зөв зүйтэй, бид нар чинь саяхан ашигт малтмалаасаа авах татвараа бууруулчихлаа, бид нар өөр орох орлогын эх үүсвэрүүдээ нэмэгдүүлэхгүй бол ер нь болохоо байлаа. Бидний хувьд байгалиасаа цаашаа, цаанаасаа дата центр байгуулах маш их давуу талтай. Тэгээд энүүнийгээ ашиглах нь угаасаа бидний эдийн засгийн том боломж байж байхад энэ хууль дээрээ ингээд ч болохгүй, тэгээд ч болохгүй биш, энэ өгөгдлийн хуультай улс орнууд зөндөө байгаа. Тэгээд энүүнийгээ нэлээдгүй судалж байж оруулж ирсэн. Энүүнийг өмнөх сайд, манай Баатархүү сайд ч тэр, тэрүүний өмнөх сайд нар нь Батшугар сайд ч гэсэн судалж байгаад, үе үеийн сайд нар судалж байж, салбарынхан судалж байж энэ хуулийг оруулж байгаа гэж ойлгож байгаа учраас энэ хуулийг дэмжээд явах нь зүйтэй. Бусад хууль тогтоомжтой уялдуулах юмыг угаасаа манай Улсын Их Хурлын Тамгын газар ч тэр, ажлын хэсэг ч гэсэн уялдуулаад явчих байх гэж би бодож байна, тэгээд дэмжиж байна.

Б.Заяабал: Баярлалаа. Батнайрамдал гишүүний микрофон өгье.

О.Батнайрамдал: Өгөгдлийн тухай хуулийг дэмжиж байна. Гэхдээ энэ дээр хоёр зүйл яваад байна шүү дээ. Нэг нь үндэсний өгөгдлийн дэд бүтэц, нөгөөдөх нь гадаадын дата центр байгуулах бизнес гээд энэ хоёр шал хоёр өөр концепт, хоёр тусдаа юм нэг хууль дээр давхар орчихсон байна. Тэгэхдээ саяын би сая Үүрийнтуяа гишүүний хэлж байгаа хоёр тэр саналуудыг дэмжиж байгаа шүү, тэр чухал асуудлууд. Ер нь гадаадын хөрөнгө оруулалт энэ дээр орж ирсэн ч гэсэн аягүй ойлгомжтой болох хэд хэдэн зүйлүүд байна. Яах вэ, тодорхойлолт дээр бид өгөгдлийн эзэн, эзэмшигч, хариуцагч, хэрэглэгч, боловсруулагч, нийлүүлэгч, зуучлагч гээд эрх, үүргээрээ энэ чинь бараг 6 тоглогчийг ингээд тодорхойлчихсон байна шүү дээ. Гэхдээ энэ тодорхойлолт өөрөө хангалтгүй байна. Энэ эрх, үүргүүд хоорондоо давхацвал яах вэ, аль эрх, үүрэг нь тэгвэл эхэндээ тооцогдох вэ? Энэ дээр ингээд аягүй их нөгөө маргаан гарч магадгүй байхгүй юү, бизнес ороод иртэл, гэтэл өгөгдлийн хариуцагч нь хэн юм, эзэмшигч нь хэн юм, тэр хоёрын хооронд маргаан гарах юм бол тэгвэл аль хуулиар яг эрх, үүрэг нь юу байх юм? Тэгэхээр энийгээ цаашаа маш ойлгомжтой болгохын тулд ажлын хэсэг дээр энэ дээр эрх, үүргийн давхцал, эсвэл эрх, үүргүүдийг нь тодорхойлолтуудыг нь маш ойлгомжтой болгохгүй бол ганцхан тодорхойлолт, хоёрхон өгүүлбэрийн тодорхойлолт хангалттай биш байхгүй юү. Тэгэхээр энийг ер нь жоохон тодорхойлолт болгох хэрэгтэй юм байна.

Тэгээд сая Үүрийнтуяа гишүүн хоёр ч удаа хэлээд байна л даа, нөгөө энэ өгөгдөл өөрөө Иргэний хуулийн утгаараа өмч мөн үү гээд. Тэгэхээр яг нөгөө Иргэний хуулиараа, тэгээд дээрээс нь Төрийн нийтийн өмчийн тухай хуулиараа өмч гэдэг

тодорхойлолт нь яг хаана нь байх юм гэдэг нь анхнаасаа маш ойлгомжтой байхгүй бол буцаад маргаан гарахад яг энэ хуулиуд дээр л очих байхгүй юү. Тэгэхээр тэр хуулиудтайгаа нийцэх, маргаанаас илүү сэргийлэх эрх, үүргийг нь маш тодорхой болгож өгөхгүй бол энэ дээр дараа нь ингээд маргааныг нэг бол зүгээр арбитраар шийдвэрлэнэ гээд орхичихсон. Тэгэхээр тэрэн дээр баахан арбитрын маргаан гарчих вий дээ, тэрийг илүү ойлгомжтой болгох хэрэгтэй болов уу гэж харагдаж байна.

Хоёрдугаарт, яах вэ, гадаадын дата төв дээр маш том бизнес гарчихлаа шүү дээ. Тэр газрын зураг дээр харуулж байна л даа. Энэ дараагийн том бизнес гараад болох нь ойлгомжтой. Тэгэхээр Монгол энэ дээр ийм давуу тал, соверен дизайн /sovereign design/ дизайн концептоор ингээд гадаадын хөрөнгө оруулалт татах боломжтой, тэгэхээр энэ нь ингээд зөв л дөө. Гэхдээ илүү дахиад л ойлгомжтой болгох шаардлагатай зүйлүүд харагдаад байна л даа. Ялангуяа гаднын хөрөнгө оруулалт, энүүгээр мэдээж ингээд нэг цагдаа очоод тэрэн дээр ингээд асуудал үүсгээд зогсоочих ч юм уу тийм, эндээс мэдээж хамгаалж өгөх ёстой л доо. Дата гэдэг чинь тогийг нь нэг унтраагаад салгаж болохгүй, ямар нэгэн доголдол огтхон ч гарч болохгүй шүү дээ. Ямар ч тохиолдолд доголдол байж болохгүй. Гэхдээ нөгөө талаасаа халдашгүй байдал хангах зорилгоор Монгол Улсад энэ чинь олон улсын гэрээнд зааснаас бусад тохиолдолд хяналт, хязгаарлалт хийхгүй гэж байна шүү дээ. Тэгэхээр энийг яг юу гэж ойлгох билээ? Тэгэхээр ямар нэгэн шүүхийн шийдвэр гарах юм бол тэрэн дээр чинь үйлчлэхгүй гэж ойлгох уу, эсвэл цагдаа тэд нарт очиж ямар ч үг хэлэх эрхгүй юм уу? Тэгэхээр энэ ингээд маш ойлгомжтой, тэр дундаа яг олон улсын жишиг яг энэ дээр ямар байгаа вэ гэдгийг л яг сайн хармаар байна л даа. Зүгээр халдашгүй байдал гээд ингэчихээр чинь бараг 13.7-гоор энэ чинь бүх эрх бараг хязгаарлагдах юм шиг харагдаад байна. Тэгэхээр энийг яг олон улсын тэр жишиг рүү нь аваачмаар байна. Мэдээж хөгжсөн орнууд хууль, эрх зүйн хувьд маш сайн хамгаалалттай байдаг, гэхдээ хөгжиж буй орнууд нь энэ бүгд тэгвэл ямар зохицуулалтаар бид нар энийг илүү сайжруулж чадах вэ гэх мэтчилэн энэ дээр ажлын хэсэг гараад анхаарах зүйлүүд байна гэж харагдаж байна. Тэгэхээр ажлын хэсэг дээрээ засаад, сайжруулаад явах боломжтой болов уу гэж харж байна. Тэгээд хуулийг зарчмын хувьд дэмжиж байна.

Б.Заяабал: Уянгахишиг гишүүн үг хэлье.

Г.Уянгахишиг: Энэ Өгөгдлийн тухай хууль бол үндсэндээ яг манай улсын хувьд бол цоо шинэ харилцаа зохицуулж байгаа хууль болж орж ирж байгаа. Яг энэ хуулийн зохицуулалт байхгүйгээс болоод ерөнхийдөө одоо бол бараг хоцорчхоод явж байна. Өөрөөр хэлбэл олон улсдаа энэ өгөгдлийг хамгаалах, өгөгдлийг шилжүүлэх, хадгалах, энэ дээрээ үндэслээд нөгөө дата центрүүдээ байгуулах, энэтэй холбоотой хөрөнгө оруулалтын харилцаанууд гээд энэ бол дараагийн түвшинд орчихсон одоо явж байгаа учраас энэ хуулийг бол бид нар ямар ч байсан нэн даруй батлах ёстой гэдэг дээр бол санал нэг байгаа, дэмжиж байгаа.

Нөгөө талаасаа, яг энэ хуулиа бид тухайн технологийн шийдлүүд болон яг энэ хуулиар зохицуулагдаж байгаа харилцаагаа хэдүүлээ аягүй сайн ойлгож авч байж, нөгөө дотоодын тоглогчид болон оролцогчдынх нь хоорондын харилцаа, зохицуулалт, стандарт юмаа ингээд бодож хийхгүй бол бидний, энэ зөвхөн дата центр дээр жишээлбэл бид зөвхөн дата хадгалах тухай асуудал биш тийм ээ, энэ дата центр чинь ингээд олон улсдаа баригдаад, энэний нөгөө аюулгүй ажиллагаа нь яаж явж байгаа юм, кибер аюулгүй ажиллагаа нь ямар датаг хадгалж байгаа юм,

энэ бүхэн чинь бүгдээрээ байгаа, зохицуулагдчихсан олон улсын стандарттай. Олон улсынх нь дүрэм журам нь тодорхой байгаа. Үүнтэйгээ нийцүүлээд хуулийг бол нэлээн дэлгэрэнгүй сайн бичсэн байна гэж хараад байгаа юм. Тэгэхээр мэдээж ажлын хэсэг гарна. Ажлын хэсэг дээрээ гол зарчим нөгөө олон улсын жишиг. Яагаад гэхээр энэ дата центрүүдийг байгуулснаараа, гаднаас бид хөрөнгө оруулалт татаж оруулж ирснээрээ энэ дата центрийн гол цөм бол өөрөө эрчим хүчний хэрэглээ байдаг, маш их эрчим хүч хэрэглэдэг. Тэгэхээр энэ дээр нөгөө сэргээгдэх эрчим хүчний чинь гол бэлэн байж байгаа нөөцөө ашиглах боломж маань Монгол Улсад маш томоор нээгдэх боломжтой байгаад байгаа юм.

Сая гишүүд асууж байна л даа, яагаад өнөөдрийг болтол жишээлбэл, хийгдэхгүй байгаад байсан дэд бүтэц нь байгаа юм уу гээд. Тэгэхээр энэ хууль, эрх зүйн орчин тодорхой болж байж энэ дэд бүтцэд хөрөнгө оруулах хүмүүс чинь орж ирнэ. Мөн дотоодын аж ахуйн нэгжүүд ч гэсэн энэ салбар луу хөрөнгө оруулах боломж нь нээгдэнэ. Үгүй бол нөгөө хууль, эрх зүйн орчин чинь тодорхойгүй болохоор тэр дата центрээр чинь хэн үйлчлүүлэх юм гэдэг нь тодорхойгүй байгаад байгаа байхгүй юү. Тэгэхээр хамгаалалт нь хаана байгаа юм гээд байгаа нь тодорхойгүй. Тэгэхээр энэ бүх нөхцөл байдлыг тодорхой болгож байж гадаадын болоод дотоодын хөрөнгө оруулагчид, энэ салбар луу орж ирэх хүмүүс чинь орж ирэх учраас тэр дараагийн дэд бүтэц, юмнууд чинь энэ хуульдаа нийцэж бий болох учраас энэ хуулиа бид нар эхлээд батлах, мэдээж сая гишүүдийн хэлж байгаа энэ нөхцөл байдлуудыг ажлын хэсгийн явцад маш нарийн сайн сууж байгаад, тэгээд энэ хуулиа бол ямар ч байсан алдаа мадаггүйгээр батлаад явах нь зүйтэй байх гэж бодож байна.

Б.Заяабал: Уянгахишиг гишүүн үг хэллээ. Мөнхсоёл гишүүний микрофоныг өгье.

Б.Мөнхсоёл: Ер нь энэ хуулийн төслийг дэмжиж байгаа, тэгээд бусад гишүүд зөндөө хэллээ шүү дээ, давуу талыг нь. Зүгээр анхаарах ёстой юм нь хиймэл оюун ухаантай холбогдуулаад ч гэсэн дэлхий даяар анхааруулаад байгаа, болгоомжлох зүйлүүдийг хэлээд байгаа. Тэгэхээр дата өгөгдөл үүсгэх тал дээр аюулгүй байдал, дата өгөгдлийг ашиглах тал дээр аюулгүй байдлыг сайн хангах хэрэгтэй шүү л гэдэг энэ товчхон зүйлийг хэлье. Тэгээд хууль хэлэлцэх эсэхийг дэмжсэний дараа алдаа оноогоо засаад, сайжруулах эсэх дээр илүү нарийвчилсан саналаа хэлье, энэ хоёрыг протоколд тусгуулъя гэж бодож байна. Баярлалаа.

Б.Заяабал: Баярлалаа. Гишүүд дэмжсэн, дэмжээгүй байр сууриа илэрхийлж үг хэлж дууслаа. Гишүүдийг санал хураалтдаа бэлтгэхийг хүсье. Санал хураалтаа явуулж эхэлье. Пүрэвийн Батчимэг гишүүн юугаа ороогүй байгаа юм байна, Бямбасүрэн гишүүн, Жаргалан гишүүн оруулчихлаа, ороод ирчхэж.

Өгөгдлийн тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. 87.5 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ. Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Ажиллах хүчний шилжилт, нэлээдгүй 6, 7 санал хураалт байгаа шүү гишүүдээ.

Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөний тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь

зүйтэй гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. 83.3 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ.

2.Чөлөөт бүсийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. 87.5 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ.

3.Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. 87.5 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ.

5.Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. 87.5 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ.

6.Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. 87.5 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ.

Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх эсэх хэлэлцүүлгийг явуулж дууслаа. Хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх хэлэлцүүлгийг хийсэн талаарх Эдийн засгийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанд хэн танилцуулах вэ? Улсын Их Хурлын гишүүн Лувсанжамц танилцуулна. Баатархүү танилцуулчих уу? Баатархүү гишүүн танилцуулна.

14.50 цаг

Хоёр.Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /Ажлын хэсэг байгуулах тухай/

Дараагийн асуудал бараг санал хураалт байгаа, Ажлын хэсэг байгуулах. Хоёр дахь асуудалдаа оръё. Статистикийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцүүлэгт бэлтгэх үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулах Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж эхэлье. Гишүүд сууж байгаарай. Ганцхан санал хураалт байгаа.

Байнгын хорооны тогтоолын төслийг та бүхэнд уншиж танилцуулъя. Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны тогтол. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1 дэх хэсгийг үндэслэн Эдийн засгийн байнгын хорооноос тогтоох нь:

1.Статистикийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Байнгын хорооны болон чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх бэлтгэл хангах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг дараах бүрэлдэхүүнтэй байгуулсугай. Ажлын хэсгийн ахлагч Б.Заяабал Улсын Их Хурлын

гишүүн, ажлын хэсгийн гишүүдээр Улсын Их Хурлын гишүүн Анар, Батболд, Лувсанжамц, Очирбат, Пунсалмаа, Уянгахишиг.

2.Ажлын хэсэгт мэргэжил, арга зүйн туслалцаа авах, мэдээллээр хангах чиглэлээр холбогдох байгууллагын албан тушаалтныг тухай бүр татан оролцуулахыг ажлын хэсэгт зөвшөөрсүгэй. Эдийн засгийн байнгын хороо гэсэн ийм тогтоол байна. Байнгын хорооны тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан асуулт асууж, үг хэлэх гишүүд байна уу? Байхгүй байна. Ингээд гишүүдийг санал хураалтдаа бэлдэхийг хүсье.

Ажлын хэсэг байгуулах тухай Байнгын хорооны тогтоолын төслийг баталъя гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. Санал хураалт гишүүдээ. 75 хувийн саналаар уг санал дэмжигдлээ. Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж дууслаа.

14.53 цаг

Байнгын хорооны өнөөдрийн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул хуралдаан хаасныг мэдэгдье. Байнгын хорооны гишүүд, ажлын хэсгийнхэнд баярлалаа.

ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ,
ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ

Д.УЯНГА